

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
t. XV, nr 4

POZNAŃ

(1996) 1997

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

● „Wiadomości Entomologiczne” zamieszczają oryginalne artykuły materiałowe, artykuły przeglądowe, dyskusyjne, notatki faunistyczne i krótkie doniesienia naukowe, których głównym podmiotem są owady, artykuły metodyczne, historiograficzne (w tym biograficzne), recenzje prac entomologicznych, polemiki, sprostowania itp. oraz sprawozdania, komunikaty i inne materiały kronikarskie z zakresu szeroko pojętej działalności entomologicznej. Prace publikowane są w języku polskim. Dopuszcza się, w uzasadnionych przypadkach, możliwość drukowania oryginalnych prac materiałowych w języku angielskim, z obszernym polskim streszczeniem i objaśnieniami tabel oraz rycin także w języku polskim. Możliwość nieodpłatnego publikowania w „Wiadomościach Entomologicznych” mają tylko pełnoprawni członkowie Polskiego Towarzystwa Entomologicznego.

● Objętość artykułów nadesłanych do druku nie może przekraczać objętości równoważnej 290 wierszom po maksymalnie 65 znaków (około 10 stron znormalizowanego wydruku (maszynopisu), włączając w to tabele i ryciny). Artykuły przekraczające ustaloną objętość mogą być przyjęte jedynie po złożeniu przez autora pisemnej deklaracji, o pokryciu kosztów edycji objętości ponadnormatywnej. Krótkie doniesienia, recenzje, sprawozdania, komunikaty i materiały kronikarskie nie powinny przekraczać 2 stron znormalizowanego wydruku. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich oraz poprawiania usterek stylistycznych i dotyczących nazewnictwa, bez uzgodnienia z autorem.

● Osoby nie będące członkami Polskiego Towarzystwa Entomologicznego mają prawo drukowania swoich prac tylko za pełną odpłatnością kosztów edycji.

● Wydruki należy nadsyłać w dwóch egzemplarzach, załączając obowiązkowo dyskietkę 3,5" z plikami przesyłanych tekstów. Zaleca się stosowanie edytora tekstów Word for Windows. Teksty (a w szczególności ich pliki na dyskietce) nie mogą zawierać żadnych wyróżnień edytorskich (wersalików, podkreśleń, pogrubień, wcięć wykonanych tabulatorem czy spacją itp.). Dopuszczalne są jedynie zastosowane w odpowiednich miejscach, wyróżnienia czcionki (np. kursywa dla łacińskich nazw taksonów) wykonane właściwymi funkcjami edytora Word for Windows. Nadesłany tekst powinien zawierać:

- tytuł pracy w języku polskim, pod nim w języku angielskim;
- pełne brzmienie imienia i nazwiska autora(ów) pod tytułem angielskim, pod nazwiskiem dokładny adres (w przypadku krótkich doniesień, recenzji, sprawozdań i komunikatów, imię i nazwisko autora wraz z miejscowością należy umieścić na końcu pracy);
- abstrakt w języku angielskim, zawierający maksymalnie zwięzłe przedstawienie zawartości pracy (we wszystkich oryginalnych pracach naukowych za wyjątkiem krótkich doniesień);
- key words (słowa kluczowe) w języku angielskim nie przekraczające dwóch wierszy znormalizowanego wydruku (w przypadku wszystkich oryginalnych prac naukowych, w tym krótkich doniesień);
- po głównym tekście artykułu, streszczenie w języku angielskim (polskim, w przypadku prac napisanych w języku angielskim), o objętości nie przekraczającej 1 strony znormalizowanego wydruku, zawierające przedstawioną w zwięzły sposób treść i wyniki pracy (nie dotyczy to krótkich doniesień, materiałów kronikarskich, recenzji, polemik itp.)

● Rysunki i wykresy (ryciny) należy wykonać czarnym tuszem na kalce technicznej lub białym papierze (stanowiąc je mogą również dobrej jakości wydruki wykonane na drukarce laserowej). Fotografie powinny być czarno-białe, kontrastowe, wykonane na papierze błyszczącym. Na marginesie wydruku tekstu można zaznaczyć ołówkiem miejsca, na których mają być umieszczone ryciny, fotografie i tabele. Ryciny muszą być zblokowane, przy czym liczba bloków winna być ograniczona do koniecznego minimum, a ich wielkość nie powinna przekraczać formatu A3. Ryciny, które były już reprodukowane, należy w opisie odpowiednio oznaczyć. Liczba fotografii i tabel powinna być maksymalnie ograniczona. Rysunki, fotogra-

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
t. XV, nr 4

POZNAŃ

(1996) 1997

Redakcja

Rafał Bernard (sekretarz), Lech Buchholz, Marek Bunalski (zastępca redaktora
naczelnego), Jerzy M. Gutowski, Janusz Nowacki (redaktor naczelny)

Projekt graficzny znaczka wykonał Tomasz Majewski

Copyright by Polskie Towarzystwo Entomologiczne
Poznań 1996

ISBN 83-01-08125-2
ISSN 0138-0737

Wydano z pomocą finansową Komitetu Badań Naukowych

Adres redakcji
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, tel. (061) 848-79-19

Wydanie I. Nakład 500 + 50 egz. Ark. druk. 4. Ark. wyd. 4,5.
Druk ukończono we wrześniu 1997 r.
Fotoskład ZP WELCOMP – tel. (061) 813-65-00.
Druk: Prodruk, ul. Małopolska 19, Poznań.

TREŚĆ

BOLESŁAW BURAKOWSKI – Uwagi i spostrzeżenia dotyczące chrząszczy (<i>Coleoptera</i>) żyjących w próchnowiskach	197
STANISŁAW SZAFRANIEC – Nowe dla Babiej Góry gatunki chrząszczy (<i>Coleoptera</i>)	207
MAREK BUNALSKI – Żuki koprofagiczne (<i>Coleoptera</i> , <i>Scarabaeoidea</i>) okolic Szamotuł. Cz. II	217
LECH BOROWIEC, AGATA DĄBROWSKA – <i>Corticaria interstitialis</i> MANNERHEIM, 1844 (<i>Coleoptera</i> , <i>Latridiidae</i>), gatunek nowy dla fauny Polski	225
TOMASZ MAJEWSKI – Nowe dane o rozmieszczeniu <i>Latridiidae</i> (<i>Coleoptera</i>) w Polsce	227
LECH BOROWIEC, JOLANTA ŚWIĘTOJAŃSKA – <i>Cassida leucanthemi</i> BORDY, 1995 i <i>C. bergeali</i> BORDY, 1995 (<i>Coleoptera</i> : <i>Chrysomelidae</i> : <i>Cassidinae</i>), nowe dla fauny Polski	237
HANNA PIEKARSKA-BONIECKA – Zwójkówki (<i>Lepidoptera</i> , <i>Tortricidae</i>) i ich parazytoidy (<i>Hymenoptera</i> , <i>Ichneumonidae</i>) występujące na plantacjach porzeczki czarnej (<i>Ribes nigrum</i> L.) w okolicach Poznania	241
Krótkie doniesienia: 163 Nowe stanowiska <i>Dendrophagus crenatus</i> (PAYK.) (<i>Coleoptera</i> , <i>Cucujidae</i>) w polskich Karpatach – P. SZWAŁKO, R. ROSSA; 164 <i>Meloe rugosus</i> MARSH. (<i>Coleoptera</i> , <i>Meloidae</i>) w Pieninach – R. ROSSA; 165 Nowe stanowisko <i>Macronychus quadrituberculatus</i> PH. MÜLLER, 1806 (<i>Coleoptera</i> , <i>Limniidae</i>) – B. STANIEC; 166 Nowe stanowiska <i>Dromaeolus barnabita</i> (VILLA et VILLA), <i>Hylis olexai</i> (PALM) i <i>H. foveicollis</i> (THOMSON) (<i>Coleoptera</i> , <i>Eucnemidae</i>) w Polsce – L. BUCHHOLZ, A. GRUSZKA, D. TARNAWSKI; 167 Nowe dane o występowaniu w zachodniej Polsce niektórych gatunków z rodziny skórnikowatych (<i>Coleoptera</i> , <i>Dermestidae</i>) – M. BUNALSKI; 168 Nowe stanowisko <i>Adela mazzolella</i> (HÜBNER, 1801) (<i>Lepidoptera</i> , <i>Adelidae</i>) – T. RYNARZEWSKI; 169 Nowe dane o rozszedzeniu i bionomii <i>Leucoptera lotella</i> (STT.) i <i>L. heringiella</i> TOLL (<i>Lepidoptera</i> , <i>Lyonetidae</i>) – E. BARANIAK; 170 Nowe stanowiska <i>Eremobia ochroleuca</i> (DEN. et SCHIFF.) (<i>Lepidoptera</i> , <i>Noctuidae</i>) w Polsce – J. KORDY, J. NOWACKI, K. PAŁKA, D. WASILUK; 171 Obserwacje <i>Prodotis stolidi</i> (F.) (<i>Lepidoptera</i> , <i>Noctuidae</i>) na terenie wschodniej Polski – K. FRĄCKIEL, M. HOŁOWIŃSKI, J. NOWACKI	249
Kronika entomologiczna	255
Recenzje	247

CONTENTS

BOLESŁAW BURAKOWSKI – Observations and remarks on the beetles (<i>Coleoptera</i>) inhabiting rotting wood micronhabitats	197
STANISŁAW SZAFRANIEC – Beetles (<i>Coleoptera</i>) new to the Babia Góra Mountain	207
MAREK BUNALSKI – Coprophagous beetles (<i>Coleoptera</i> , <i>Scarabaeoidea</i>) of the Szamotyły area. Part II	217
LECH BOROWIEC, AGATA DĄBROWSKA – <i>Corticaria interstitialis</i> MANNERHEIM, 1844 (<i>Coleoptera</i> , <i>Latridiidae</i>), new to the fauna of Poland	225
TOMASZ MAJEWSKI – New data on the distribution of <i>Latridiidae</i> (<i>Coleoptera</i>) in Poland	227
LECH BOROWIEC, JOLANTA ŚWIĘTOJAŃSKA – <i>Cassida leucanthemi</i> BORDY, 1995 and <i>C. bergeali</i> BORDY, 1995 (<i>Coleoptera</i> : <i>Chrysomelidae</i> : <i>Cassidinae</i>), new to the fauna of Poland	237
HANNA PIEKARSKA-BONIECKA – The leaf-rollers (<i>Lepidoptera</i> , <i>Tortricidae</i>) and their parasitoids (<i>Hymenoptera</i> , <i>Ichneumonidae</i>) occurring in plantations of black currant (<i>Ribes nigrum</i> L.) in the environs of Poznań	241
Short communications: 163 New records of <i>Dendrophagus crenatus</i> (PAYK.) (<i>Coleoptera</i> , <i>Cucujidae</i>) from the Polish Carpathians – P. SZWAŁKO, R. ROSSA; 164 <i>Meloe rugosus</i> MARSH. (<i>Coleoptera</i> , <i>Meloidae</i>) in the Pieniny Mts. (southern Poland) – R. ROSSA; 165 New locality of <i>Macronychus quadrituberculatus</i> PH. MÜLLER, 1806 (<i>Coleoptera</i> , <i>Limniidae</i>) – B. STANIEC; 166 New records of <i>Dromaeolus barnabita</i> (VILLA et VILLA), <i>Hylis olexai</i> (PALM) and <i>H. foveicollis</i> (THOMSON) (<i>Coleoptera</i> , <i>Eucnemidae</i>) from Poland – L. BUCHHOLZ, A. GRUSZKA, D. TARNAWSKI; 167 New data on the distribution of some carpet beetles (<i>Coleoptera</i> , <i>Dermestidae</i>) in western Poland – M. BUNALSKI; 168 New record of <i>Adela mazzoella</i> (HÜBNER, 1801) (<i>Lepidoptera</i> , <i>Adelidae</i>) – T. RYNARZEWSKI; 169 New data on the distribution and bionomics of <i>Leucoptera lotella</i> (STT.) and <i>L. heringiella</i> TOLL (<i>Lepidoptera</i> , <i>Lyonetidae</i>) – E. BARANIAK; 170 New records of <i>Eremobia ochroleuca</i> (DEN. et SCHIFF.) (<i>Lepidoptera</i> , <i>Noctuidae</i>) from Poland – J. KORDY, J. NOWACKI, K. PAŁKA, D. WASILUK; 171 Observations of <i>Prodotis stolidi</i> (F.) (<i>Lepidoptera</i> , <i>Noctuidae</i>) in the eastern part of Poland – K. FRĄCKIEL, M. HOŁOWIŃSKI, J. NOWACKI	249
Entomological chronicle	255
Reviews	247

Uwagi i spostrzeżenia dotyczące chrząszczy (*Coleoptera*) żyjących w próchnowiskach

Observations and remarks on the beetles (*Coleoptera*) inhabiting rotting wood microhabitats

BOLESŁAW BURAKOWSKI

Muzeum i Instytut Zoologii PAN, 00-679 Warszawa, ul. Wilcza 64

ABSTRACT. Various types of rotting wood microhabitats are presented, basing on many years of the authors studies carried out mainly in the nature reserve „Las Bielański” in Warsaw. The conditions of the formation of rotting wood microhabitats are given and the fauna of *Coleoptera* inhabiting particular types of rotten wood is described. For more interesting species details of their biology and morphology are given. Also some remarks on the protection of insects related to tree hollows are included.

Jedną znaczącą pozycją w polskim piśmiennictwie, omawiającą w szerszym zakresie chrząszcze próchnożerne jest doskonale udokumentowana praca PAWŁOWSKIEGO (1961). W pracy tej, na podstawie kilkuletnich badań oraz bogatego piśmiennictwa, omówiono szczegółowo biologię 19 gatunków próchnożernych „*Lamellicornia*”, typy próchnowisk, fazy próchnienia, sukcesję owadów oraz ich udział w procesie przechodzenia martwych szczątków roślinnych w substancje próchnicze. Fragmentaryczne dane dotyczące chrząszczy saproksylobiontycznych i saproksylofilnych, a więc bytujących w martwym, rozkładającym się drewnie, dziuplach, próchnowiskach itp., można znaleźć również w artykułach naukowych dotyczących przedstawicieli różnych grup systematycznych *Coleoptera*, oraz w poszczególnych zeszytach serii „Klucze do oznaczania owadów Polski” i w niektórych tomach „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in., 1973–1997). W ostatnim czasie daje się zauważyć zwiększone zainteresowanie omawianym zagadnieniem, zarówno na świecie, jak i w Polsce. Z krajowych opracowań w tym zakresie na wskazanie zasługuje między innymi przeglądowe opracowanie dotyczące entomofauny martwego, rozkładającego się drewna (BUCHHOLZ, OSSOWSKA, 1995), dające obraz różnorodności i bogactwa gatunkowego tej grupy ekologicznej zwierząt.

Obserwacje nad koleopterofauną próchnowisk prowadziłem w ciągu kilkadziesiąt lat, głównie w rezerwacie przyrody „Las Bielański” w Warszawie. W odróżnieniu od rozkładu drewna w pniakach, karpach, zamierających oraz martwych pniach i kłodach, trwającego od kilku do kilkunastu lat, w próchnowiskach proces ten trwa od kilkadziesiąt do około stu lat. Ma to często miejsce w dziuplach powstałych w starych, stojących drzewach, które długo przejawiają oznaki życia. Nadmienić należy, że na żywych drzewach, próchnowiska zewnętrzne, a także otwory dziupli i próchnowisk wewnętrznych, podlegają często długotrwałemu procesowi zarastania. Efektem wspomnianego procesu jest odizolowanie próchnowiska od różnego rodzaju destruktywnych czynników zewnętrznych, co przypuszczalnie przedłuża życie drzewa wraz z zasiedlającą je fauną bezkręgowców.

Pierwotnym czynnikiem inicjującym powstawanie próchnowisk jest mechaniczne uszkodzenie drzewa (odłamanie się konaru czy gałęzi, pęknięcie mrozowe itp.), a następnie działalność grzybów pasożytniczych, które wnikają do drzewa przez powstałe okaleczenie. W Lesie Bielańskim głównym czynnikiem powodującym niszczenie drewna, które staje się kruche i lekkie, a w końcu rozpada się na proszek barwy rudobrunatnej, jest żółciak siarkowy – *Laetiporus sulphureus* (BULL. ex FR.) MURR.. Zgnilizna wywołana przez tego grzyba ma barwę brunatną, jednak niejednorodną z racji występowania w próchnie jasnych płatów grzybni. Rzadziej występuje hubiak pospolity – *Fomes fomentarius* (L. ex FR.) KICKX, powodujący jasną zewnętrzną zgniliznę oraz ozorek dębowy – *Fistulina hepatica* (SCHAEFF.) ex FR., występujący zwykle w dolnej części pnia, powodujący brunatną zgniliznę drewna. Proces rozkładu drewna przebiega strefowo, a w ślad za nim przesuwają się stopniowo mikrosukcesja chrząszczy. W następstwie osłabienia drzewa działalnością grzybów, drewno jest zasiedlane przez różne gatunki chrząszczy drewnożernych z rodzin *Scolytidae*, *Cerambycidae*, *Buprestidae* i *Anobiidae*. Stymuluje i przyspiesza to rozkład łyka i drewna, dzięki czemu zasiedlane są one przez chrząszcze podkorowe i próchnożerne.

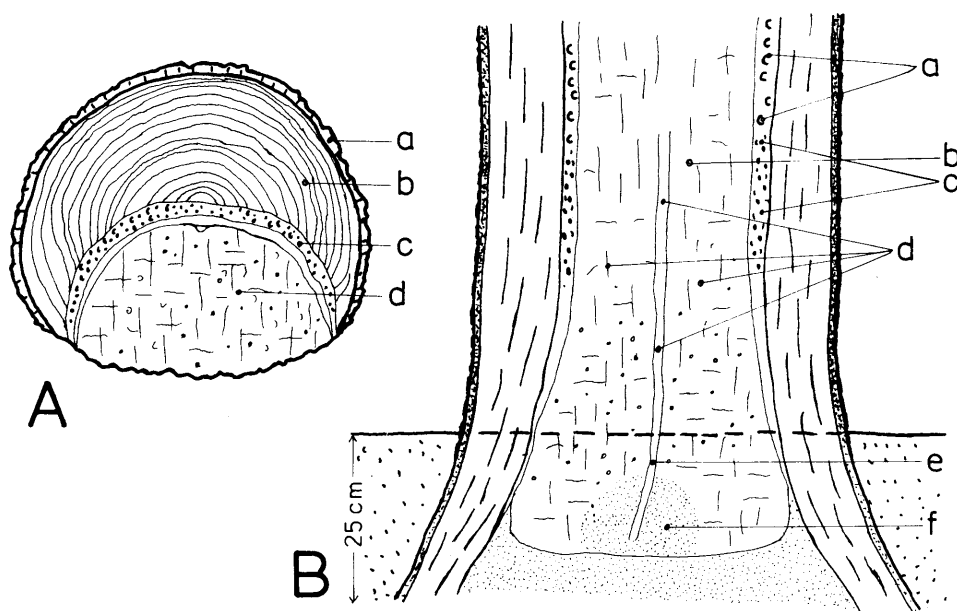
Przegląd wybranych próchnowisk oraz zasiedlająca je koleopterofauna

1. Próchnowisko zewnętrzne przy podstawie pnia drzewa (ryc. 1). Nizina Mazowiecka: Warszawa-Bielany (UTM: DC99), 31 V 1965, pniak topoli czarnej po świeżo ściętym pniu.

W warstwie drewna o białej zgniliznie licznie występowały larwy *Cossonus linearis* (F.) i *Stereocorynes truncorum* (GERM.) (*Curculionidae*). W grubej warstwie (słój) wilgotnego murszu o barwie brunatno-szarej znajdowało się gniazdo i chodniki mrówki *Lasius brunneus* LATR., powyżej ponad powierzchnią ziemi znalazłem imagines *Thoraxophorus corticinus* MOTSCH. (*Staphylinidae*). Jego larwa żeruje w zbutwiałym, miękkim drewnie w chodnikach mrówek

z rodzaju *Lasius* F. (BURAKOWSKI, NEWTON, 1992). poniżej poziomu ziemi, w miąższych trocinach, występowały chrząszcze myrmekofilne – *Batrisodes adnexus* (HAMPE) (*Pselaphidae*) i *Scydmaenus perrisii* (RTT.) (*Scydmaenidae*). Poniżej poziomu gleby, w wilgotnym próchnie, stwierdziłem larwy *Platycis minuta* (F.) (*Lycidae*), które odżywiają się płynnymi substancjami pochodzącymi z gnijącego próchna.

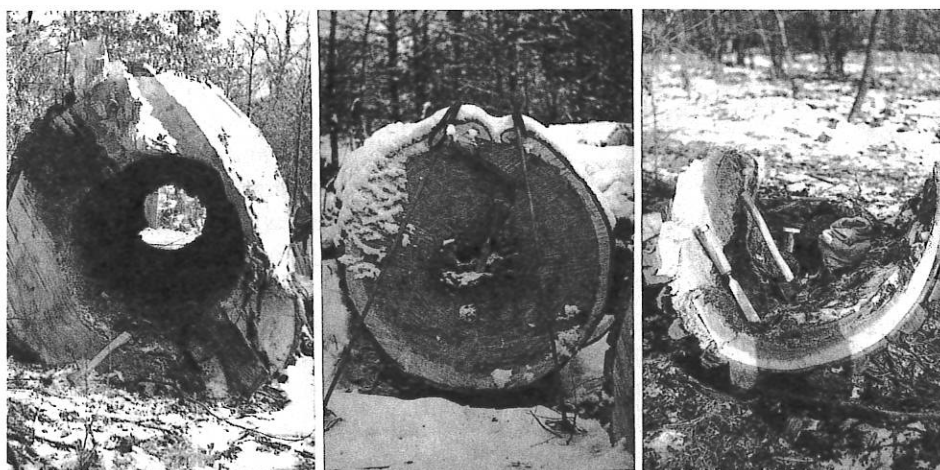

Ryc. 1: Pniak po ściętej topoli czarnej. Las Bielański w Warszawie. A – przekrój poprzeczny: a – kora, b – zdrowe, żywe drewno, c – martwe drewno, d – drewno zbutwiałe z chodnikami *Lasius brunneus* LATR. oraz towarzyszącymi gatunkami *Coleoptera*. B – przekrój podłużny, miejsca występowania: a – *Cossonus linearis* (F.), b – *Rhopalocerus rondanii* (VILLA et VILLA), c – *Stereocorynes truncorum* (GERM.), d – *Thoraxophorus corticinus* MOTSCH., e – *Batrisodes adnexus* (HAMPE), f – *Scydmaenus perrisii* (RTT.)

Fig. 1: Stump of a felled black poplar – „Las Bielański” forest in Warsaw. A – transverse section: a – bark, b – living, healthy wood, c – dead wood, d – rotten wood with corridors of *Lasius brunneus* LATR., and accompanying species of *Coleoptera*. B – longitudinal section, places of occurrence of: a – *Cossonus linearis* (F.), b – *Rhopalocerus rondanii* (VILLA et VILLA), c – *Stereocorynes truncorum* (GERM.), d – *Thoraxophorus corticinus* MOTSCH., e – *Batrisodes adnexus* (HAMPE), f – *Scydmaenus perrisii* (RTT.).

2. Próchnowisko wewnętrzne, osiowe, w dziupli powstałej w wyniku destrukcji rdzenia i otaczających warstw drewna (fot. 1). Nizina Mazowiecka: Warszawa-Bielany, 15 III 1963, ścięty pień topoli czarnej.

U podstawy pnia, gdzie znajdowało się gniazdo *Lasius brunneus* LATR., znalazłem larwy i imagines *Dryophthorus corticalis* (PAYK.) (*Curculionidae*). W części wyższej pnia i dziupli stwierdziłem licznie imagines *Cossonus linearis* (F.), w którego chodnikach żerowały drapieżne larwy *Crepidophorus mutilatus* (ROSENH.) (*Elateridae*).

Fot. 1: Ścięty pień topoli czarnej z próchnowiskiem wewnętrznym, osiowym – „Las Bielański” w Warszawie. (Fot. B. BURAKOWSKI).

Phot. 1: Cut trunk of black poplar with an internal, axial rotting-wood area – „Las Bielański” forest in Warsaw. (Phot. B. BURAKOWSKI).

3. Próchnowisko w dziupli szczelinowej. Nizina Mazowiecka: Warszawa-Bielany, 12 III 1961, rozłupany pień graba, część żywa pnia porażona hubiakiem pospolitym – *Fomes fomentarius*, druga część martwa, tworząca przylegającą kłodę wysokości około 2 m.

Na kłodzie zaobserwowałem mrówki *Lasius* sp. i kilka imagines *Thoraxophorus corticinus* MOTSCH.. To samo stanowisko odwiedziłem 4 kwietnia 1961 roku. Martwa kłoda była oderwana (fot. 2; ryc. 2). Odkryta w ten sam sposób zmurszała część na żyjącym pniu okazała się bardzo interesująca. Wilgotne, szaro ubarwione drewno u podstawy pnia było siedliskiem larw próchnożerców blaszkoróżnych – *Dorcus parallelipedus* (L.) (*Lucanidae*) i *Valgus hemipterus* (L.) (*Scarabaeidae*). W miękkim, białym próchnie żerowały larwy *Ampedus nigroflavus* (GOEZE) (*Elateridae*). W tym samym próchnie, w komorze poczwarkowej spoczywała zimująca poczwarka *Eucnemis capucinus* AHR. (*Eucnemidae*). W warstwie martwego drewna, przylegającego do drewna żywego, toczyły chodniki larwy ryjkowca – *Stereocorynes truncorum* (GERM.). Najciekaw-

szym miejscem było miękkie, białe i żółte próchno w otoczeniu chodników mrówki *Lasius brunneus* LATR. W miejscu tym znalazłem imagines: *Pycnomerus terebrans* (OL.) (Colydiidae), *Thoraxophorus corticinus* MOTSCH., *Batrisodes delaporti* (AUBÉ) (Pselaphidae), *Scydmaenus hellwigii* (HERBST) (Scydmaenidae) oraz liczne larwy *Rhopalocerus rondanii* (VILLA et VILLA) (Colydiidae) (ŚLIPIŃSKI, BURAKOWSKI, 1988).

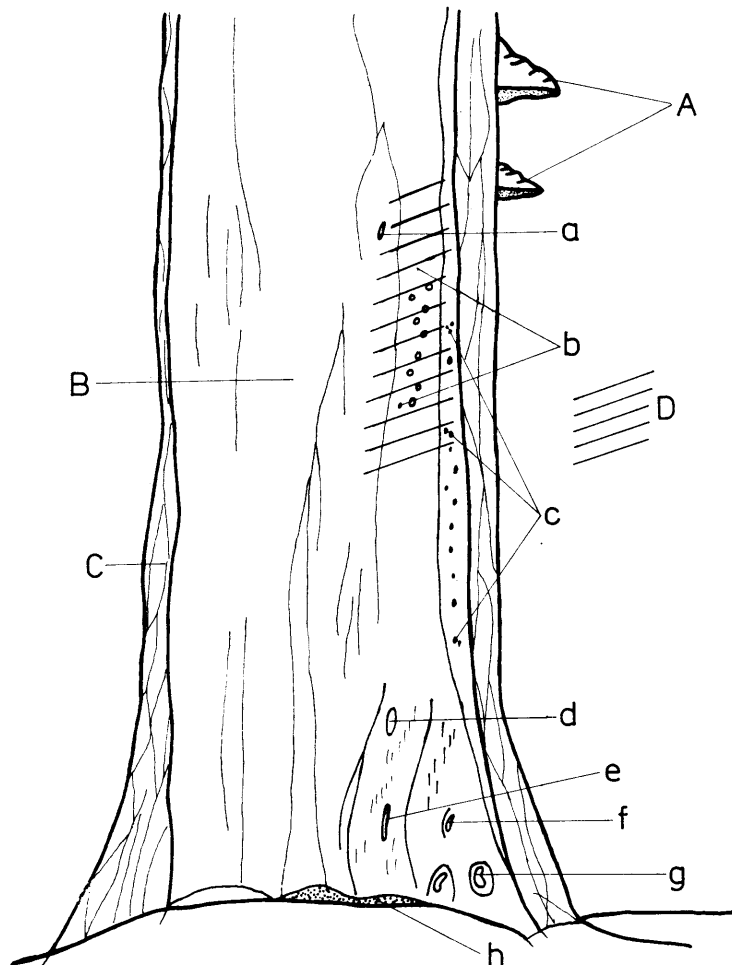

Fot. 2: Rozłupany pień grabu z próchnowiskiem w dziupli szczelinowej – „Las Bielański” w Warszawie. (Fot. B. BURAKOWSKI).

Phot. 2: Split hornbeamtrunk with a rotting wood area in a crvice hollow – „Las Bielański” forest in Warsaw. (Phot. B. BURAKOWSKI).

4. Próchnowisko w wierzchołkowej części drzewa. Nizina Mazowiecka: Warszawa-Bielany, 14 II 1960, ścięty pień potężnego dębu, dziupla w części wierzchołkowej na wysokości około 15 m, pod dawno opuszczonym gniazdem ptaka.

W murszu przy ścianie twardego drewna zerowały larwy *Netocia aeruginosa* (DRURY) (Scarabaeidae), a wśród ekskrementów licznie występowały larwy *Brachygonus megerlei* (LAC.) (Elateridae). Z hodowli pędraków *N. aeruginosa* uzyskałem 10 VI 1962 r. pięknie wybarwione imagines. Chrząszcz ten, występujący w starych, próchniejących drzewach, należy u nas do rzadkości. W związku z bezmyślnym usuwaniem takich drzew, na wielu stanowiskach prawie całkowicie wyginął.

Ryc. 2: Rozłupany pień grabu, pierwotnie z próchnowiskiem w dziupli szczelinowej – widok na odsłoniętą w wyniku rozłupania powierzchnię: A – owocniki *Fomes fomentarius* (L. ex FR.) KICKX., B – suche, twarde drewno, C – kora, D – strefa chodników *Lasius brunneus* LATR. z *Thoraxophorus corticinus* MOTSCH. „Las Bielański” w Warszawie. Miejsca występowania: a – *Pycnomerus terebrans* (OL.), b – *Rhopalocerus rondanii* (VILLA et VILLA), c – *Stereocorynes truncorum* (GERM.), d – *Eucnemis capucinus* AHR., e – *Ampedus nigroflavus* (GOEZE), f – *Valgus hemipterus* (L.), g – *Dorcus parallelipedus* (L.), h – *Proteroiulus fuscus* (am STEIN) (Diplopoda).

Fig. 2: Split hornbeam trunk, originally with a rotting wood area in a crevice hollow – view of the surface uncovered as result of splitting: A – *Fomes fomentarius* (L. ex FR.) KICKX., B – dry, hard wood, C – bark, D – zone of corridors of *Lasius brunneus* LATR. with *Thoraxophorus corticinus* MOTSCH. – „Las Bielański” forest in Warsaw. Places of occurrence of a – *Pycnomerus terebrans* (CL.), b – *Rhopalocerus rondanii* (VILLA et VILLA), c – *Stereocorynes truncorum* GERM., d – *Eucnemis capucinus* AHR., e – *Ampedus nigroflavus* (GOEZE), f – *Valgus hemipterus* (L.), g – *Dorcus parallelipedus* (L.), h – *Proteroiulus fuscus* (am STEIN) (Diplopoda).

5. Próchnowisko w środkowej części pnia drzewa Pojezierze Pomorskie: Bierzwnik koło Choszczna (UTM: WU47), 17 III 1954, stojący złom dębowy, dziupla wewnętrzna na wysokości około 4 m.

W czerwono-brunatnym próchnie występowały larwy pachnicy – *Osmoderma eremita* (SCOP.) (*Scarabaeidae*), a wśród jej odchodów larwy sprzążków (*Elateridae*) – *Elater ferrugineus* L. i *Brachygonus megerlei* (LAC.).

Mikrośrodowiska próchowisk i żyjące tam chrząszcze*

Próchnowiska w dziuplach stwarzają niepowtarzalne mikrośrodowiska życia dla wielu gatunków chrząszczy. W ostatniej fazie rozkładu próchna doprowadzonego do miałkiego proszku, w jego wilgotnych, zbitych fragmentach żerują gromadnie larwy kołatków (*Anobiidae*) – *Dorcatoma flavicornis* (F.) i *D. dresdensis* HERBST, a wśród ekskrementów tych larw występują larwy bardzo rzadkiego *Aderus pygmaeus* (DEG.) (*Aderidae*). Na larwy tych chrząszczy napada drapieżna larwa *Lacon querceus* (HBST) (*Elateridae*).

W zupełnie suchym, sypkim jak puder próchnie żyje i odbywa swój rozwój, najmniejszy krajowy przedstawiciel *Tenebrionidae* – *Pentaphyllus testaceus* (HELLW.). Występuje on zwykle gromadnie w sąsiedztwie suchej grzybni żółciaka siarkowego – *Laetiporus sulphureus*.

Rudobrunatne, wilgotne od opadów atmosferycznych próchno, powstające w pniach dębu, zasiedlają larwy *Malthinus frontalis* (MARSH.) i *Malthodes pumilus* (BRÉB.) (*Cantharidae*) (BURAKOWSKI, KUŚKA, 1992).

Pod gniazdami ptaków w dziuplach, w murszu występują larwy *Tenebrio opacus* DUFT. i *Neatus picipes* (HBST) (*Tenebrionidae*), a także *Trox scaber* (L.) (*Trogidae*) oraz *Dermestes bicolor* F. (*Dermestidae*).

Po odpadnięciu murszu z zewnętrznego płytkiego próchnowiska odkryte drewno po stronie nasłonecznionej jest ponownie zasiedlane przez kołatki (*Anobiidae*) – *Xestobium rufovillosum* (DEG.) i *Oligomerus ptilinoides* (WOLL.). Ten ostatni gatunek dotychczas znany jest w Polsce tylko z Bielan w Warszawie. U podstawy tego próchowiska, w miałkich suchych trocinach, usuwanych z chodników przez mrówki, żyły larwy *Scaptia fuscata* P. W. J. MÜLL. (*Scaptiidae*). Charakterystyczne te larwy opatrzone są długim, miękkim wyrostkiem. Wyrostek ten może być odrzucany (następuje to prawdopodobnie w chwili gdy jest on przytrzymany przez mrówki lub innych drapieżców). Występuje tu jednak fenomenalne zjawisko, unikalne w świecie chrząszczy, regeneracji wyrostka podczas kolejnego linienia larwy. Tworzy się on w czasie spoczynkowym larwy przed wylinieniem.

* Wszystkie zawarte w tym rozdziale informacje odnoszą się do terenu „Lasu Bielańskiego” w Warszawie

Po wypadnięciu murszu z głębszej powierzchniowej dziupli, na jej ścianach lub w szparach pokrytych cienką warstwą pleśni, żyją larwy bardzo rzadkiego chrząszcza, nie poławianego nigdy czerpakiem – *Hypebaeus flavipes* (F.) (*Malachiidae*).

W załamaniach suchej dziupli, na rozwieszonych na pajęczynach resztkach owadów wyssanych przez pająki żerują larwy *Trinodes hirtus* (F.) (*Dermestidae*). Silnie odstające szczeciny, na ciele zarówno larwy, jak i imago tego gatunku, stanowią ochronę przed atakami pająka.

Do unikalnych mikrośrodków należą małe zbiorniczki wody, mogące występować w pniach żyjących drzew, wystających z ziemi korzeniach lub pieńkach po niedawno ściętych lub złamanych drzewach. Znajduje się je bardzo rzadko. Zbiorniczki o twardym dnie i bokach z cienką warstwą murszu powstają na skutek gromadzenia się w nich opadów atmosferycznych. Do zbiorniczków tych nawiewane są liście, igliwie i drobne gałązki. Proces gnilny powoduje, że woda przybiera rudy kolor. Do takich zbiorniczków samice *Prionocyphon serricornis* (P. W. J. MÜLL.) (*Cyphonidae*) składają jaja, z których wylęgte larwy żerują wśród gnijącego materiału i następnie zimują. Wiosną dorosłe larwy wypelzają z wody i przepoczwarczają się ponad jej lustrem w wilgotnym próchnie, szczelinach dziupli lub wśród wilgotnych liści. Mikrośrodkowisko to, wspólnie z larwami wspomnianego chrząszcza, zajmuje również komar *Aedes geniculatus* (OL.), u którego stadium zimującym są jaja (BURAKOWSKI, 1982).

Do wyspecjalizowanych próchnożerców należy zaliczyć również chrząszcze z rodziny cisakowatych (*Alleculidae*). W białym murszu przerośniętym grzybnia, stykającym się z drewnem zdrowym, żerują larwy *Mycetochara axillaris* (PAYK.) i *M. flavipes* (F.), w próchnie wilgotnym występuje *Prionychus ater* (F.), w próchnie na dnie dziupli *Pseudocistela ceramboides* (L.), natomiast w ciepłych mikrosiedliskach, w suchym próchnie otwartych dziupli żyje *Allecula morio* (F.) i *A. rhenana* BACH.

Poza wymienionymi grupami chrząszczy w próchnowiskach występuje wiele przedstawicieli innych rodzin, takich jak *Oedemeridae*: *Ischnomera sanguinicollis* (F.) *Calopus serraticornis* (L.), *Nacerdes melanura* (L.); *Peltidae*: *Tenebroides fuscus* (GOEZE), *Ostoma ferruginea* (L.) i *Grynocharis oblonga* (L.); *Melandryidae*: *Hypulus bifasciatus* (F.), *H. quercinus* (QUENS.), *Conopalpus testaceus* (OL.) oraz wiele gatunków z co najmniej 20 drobnych rodzin chrząszczy. Osobną grupę stanowią gatunki związane swą biologią z nadrzewnymi grzybami. Są to między innymi chrząszcze z rodzin *Ciidae*, *Erotylidae*, *Mycetophagidae*. Na wymienienie zasługują też przedstawiciele rodzin *Pyrochroidae*, *Cucujidae* i *Sylvanidae* związane ze strefą podkorową, które przed przepoczwarczeniem zasiedlają próchnowiska.

Ochrona koleopterofauny w próchnowiskach

Jest niezbitym faktem, że wielu gatunkom chrząszczy związanych swym rozwojem z próchnowiskami grozi zagłada, jak to miało miejsce na Bielanach w Warszawie najprawdopodobniej w przypadku *Rhysodes sulcatus* (F.) (*Rhysodidae*) i *Mycetoma suturale* (PANZ.) (*Melandryidae*). *R. sulcatus* podany był z okolic Warszawy przed ponad 150 laty (MOTSCHOULSKY, 1837) i od tego czasu powtórnie nie został stwierdzony. Z kolei *M. suturale* odbywa rozwój w hubie, smolusze żywicznej – *Ichnoderma resinosum* (FR.) P. KARST. Huba ta, porastająca martwe butwiejące drzewa, znajduje się pod ochroną i jest umieszczana na listach roślin chronionych w „Czerwonych Księgach”. Według moich obserwacji (BURAKOWSKI, 1995), wszędzie gdzie znajdowałem tę hubę, występował na niej wspomniany gatunek chrząszcza. Huba ta w Lesie Bielańskim była stwierdzona po raz ostatni około 100 lat temu.

W dalszym ciągu nie tracę na wartości uwagi, jakie podałem w swej pracy ponad 30 lat temu (BURAKOWSKI, 1962). Pozwolę więc sobie zacytować fragmenty poświęcone temu problemowi: „[...] stare drzewa, przestoje w lasach, dolinach rzecznych, parkach, alejach i przy drogach powinny być otoczone opieką. Drzewa takie to nie tylko pomniki przyrody i element dekoracyjny w krajobrazie, nie tylko schronienie dla wielu pożytecznych ptaków, ale również siedlisko dla mało widocznych, nie mniej pożytecznych owadów oraz ostoja dla wielu rzadko spotykanych gatunków [...]. [...] w czasie badań terenowych w zadrzewieniach spotykałem liczne ślady dewastacji takich drzew. Dewastacja taka jest powodowana przez: wypalanie wnętrza drzewa, wyrąbywanie próchna, poszerzanie otworów wejściowych do dziupli oraz usuwanie starych drzew. Szczególnie drzewa mające dziuple przy podstawie pnia są narażone na niszczenie. Ochrona [...] powinna opierać się na zamknięciu dostępu do wnętrza drzewa poprzez zamurowanie zewnętrznego otworu dziupli; owady i tak znajdą wyjście i wejście pomimo tego zabiegu [...]. [...] wzmacnianie plombami starych drzew, zamiast pochopnego ich wycinania, pozwoli na dalsze zachowanie reliktyw lasów pierwotnych [...]”. Należy jednak podkreślić, że zabiegi zamurowywania otworu wejściowego dziupli czy wzmacniania plombami starych drzew, nie powinny niszczyć zamieszkujących je przedstawicieli fauny i flory. Nie powinno się więc usuwać zawartości dziupli, ani stosować środków chemicznych naruszających procesy i zabijających organizmy tam żyjące, dla których próchnowiska w dziuplach są jedynymi środowiskami życia. Niestety w ostatnich czasach proceder tzw. „leczenia” starych drzew z próchnowiskami, polegający na usuwaniu zawartości próchnowisk i impregnacji drewna preparatami chemicznymi, bywa dość często stosowany, co z punktu widzenia ochrony przyrody jest niedopuszczalne.

Serdeczne podziękowania za pomoc w przygotowaniu niniejszej pracy do druku, pragnę złożyć Pani Małgorzacie OSSOWSKIEJ i Panu Lechowi BUCHHOLZOWI.

PIŚMIENICTWO

- BUCHHOLZ L., OSSOWSKA M., 1995: Entomofauna martwego drewna – jej biocenotyczne znaczenie w środowisku leśnym oraz możliwości i problemy ochrony. *Przegl. Przynr.*, Świebodzin, **6**, 3–4: 93–105.
- BURAKOWSKI B., 1962: Biologia oraz opis larwy *Ampedus elegantulus* (SCHÖNH.) (*Coleoptera*, *Elateridae*). *Fragm. faun.*, **10**: 47–62, 6 ff.
- BURAKOWSKI B., 1982: Owady. W opracowaniu zbiorowym: Las Bielański w Warszawie rezerwat przyrody, Warszawa: 180–211, ff. 46–51.
- BURAKOWSKI B., 1995: Biology and life-history of *Mycetoma suturale* (PANZER) (*Coleoptera*: *Melandryidae*), with a redescription of the adult. W: *Biology, Phylogeny, and Classification of Coleoptera. Papers Celebrating the 80th Birthday of ROY A. CROWSON*. Eds. J. PAKULUK and S. A. ŚLIPIŃSKI. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa: 491–502, 39 ff.
- BURAKOWSKI B., KUŚKA A., 1992: Studien an der Biologie, Ökologie und Verbreitung der Weichhäfer in Polen (*Coleoptera*, *Cantharidae*). *Polskie Pismo ent.* **61**: 97–118.
- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1973–1997: Katalog fauny Polski. Chrząszcze *Coleoptera*. Warszawa, cz. **23**, tt. 2–21.
- BURAKOWSKI B., NEWTON A. F., 1992: The immature stages and bionomic of the myrmecophile *Thoracophorus corticinus* MOTSCHULSKY, and placement of the genus (*Coleoptera*, *Staphylinidae*, *Osoiriinae*). *Annali Mus. civ. St. Nat. „G. Doria”*, **89**: 17–42, 39 ff.
- MOTSCHOUJSKY V., 1837: Extrait d'une lettre adressée par M. V. Motschoulsky à M. B. Zoubkoff. *Bull. Soc. Nat. Moscou*, **V**: 97–124 t. VII.
- PAWŁOWSKI J., 1961: Próchnojady blaszkorożne w biocenozie leśnej Polski. *Ekol. pol.*, ser. **A**, **9**: 355–437, 24 ff.
- ŚLIPIŃSKI S. A., BURAKOWSKI B., 1988: A review of the genus *Rhopalocerus*. W: *Redtenbacher of the World (Coleoptera, Colydiidae)*. *Ann. zool.*, **42**: 75–118, 109 ff.

Nowe dla Babiej Góry gatunki chrząszczy (*Coleoptera*)

Beetles (*Coleoptera*) new to the Babia Góra Mountain

STANISŁAW SZAFRANIEC

Babiogórski Park Narodowy, 34-223 Zawoja

ABSTRACT. Data on 33 beetle species of 19 families new to the Babia Góra Mountain are given. Among them 4 species are new to the Beskid Zachodni Mountains. The material was collected mostly under bark of various trees.

Pierwsze prace faunistyczne z terenu Babiej Góry (ROTTENBERG, 1868; KIESENWETTER, 1869) dotyczyły chrząszczy. Historię badań nad fauną chrząszczy Babiej Góry przedstawił Jerzy PAWŁOWSKI w swojej monografii „Chrząszcze Babiej Góry” (1967). Autor podaje listę 1220 gatunków chrząszczy stwierdzonych na Babiej Górze, oraz listę 150 gatunków stwierdzonych w dolinie Skawicy i w okolicach Orawskiej Polhory. Także w szeregu prac późniejszych znajdują się dane o gatunkach nie notowanych wcześniej na tym terenie. W pracy STACHOWIAKA (1960) podano dane o występowaniu czterech gatunków *Curculionoidea* (*Apion violaceum* KIRBY, *A. atomarium* KIRBY, *A. spencii* (KIRBY) i *Acalles camelus* (F.)). W publikacji KAPUŚCIŃSKIEGO (1982) stwierdzono występowanie *Apion minimum* HERBST. W pracy STARZYKA i SZAFRANIECA (1989) znalazły się informacje o występowaniu pięciu gatunków z rodziny *Cerambycidae* (*Mesosa curculionoides* (L.), *M. nebulosa* (L.), *Pogonocherus fasciculatus* DEG., *P. hispidus* (L.), *Oberea pupillata* (GYLL.)) Z kolei BURAKOWSKI i BUCHHOLZ (1991) dokonali korekty oznaczeń dwóch gatunków z rodziny *Eucnemidae* (podanych jako *Eucnemus capucinus* AHR. i *Hylis procerulus* MANH.) – gatunkami faktycznie występującymi na Babiej Górze są: *Hylis foveicollis* (THOMSON) i *H. olexai* (PALM.). BUCHHOLZ i OSSOWSKA (1992) podają informacje o występowaniu *Denticolis interpositus* ROUB. (*Elateridae*), a SZAFRANIEC (1993, 1994) dane o *Cis fissicornis* MELL., *C. dentatus* MELL., i *C. hispidus* (PAYK.) (*Ciidae*). W „Katalogu fauny Polski”, w tomie 3 (BURAKOWSKI i in., 1974) podano dane o występowaniu *Dromius apilotus* (ILL.) (*Carabidae*); w tomie 15 (BURAKOWSKI, i in., 1989) dane o *Stenostola dubia* (LAICH) (*Cerambycidae*), a w tomie 18 (BURAKOWSKI i in., 1992) dane o *Pselap-*

horhynchites tomentosus (GYLL.) (*Attelabidae*). Niniejsza praca zawiera stwierdzenia dalszych 33 gatunków z 19 rodzin. Wraz z nimi w masywie Babiej Góry stwierdzono więc dotychczas występowanie 1269 gatunków chrząszczy.

Materiały do niniejszej pracy zbierane były na północnych stokach Babiej Góry (UTM – CV99) w lipcu 1985 roku oraz od czerwca 1990 roku do końca października 1994 roku. Eksplorowano głównie środowisko podkorowe drzew. Znaczna część zebranego materiału została zgromadzona w ramach realizacji tematu finansowanego przez Komitet Badań Naukowych. Wykorzystano również materiał z pułapek feromonowych. Zbiór materiału badawczego dokonał głównie autor, w pozostałych przypadkach fakt odłowu przez inne osoby zaznaczono w tekście.

Spśród gatunków wymienionych w niniejszej pracy autor oznaczył *Scolytidae* i *Cerambycidae*, zaś pozostałe gatunki – mgr Daniel KUBISZ z Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie. Panu mgr. Danielowi KUBISZOWI składam serdeczne podziękowania za pomoc w przygotowaniu niniejszej pracy.

W Pracy użyto nomenklatury „Katalogu Fauny Polski”, z wyjątkiem *Latridiidae* podanych wg RÜCKERA (1992). Okazy dowodowe znajdują się w kolekcji Babiogórskiego Parku Narodowego w Zawoi.

LEIODIDAE

Agathidium atratum STURM

- Babiogórski Park Narodowy: oddz. 14b, 820 m n.p.m., 22 VI 1994, 2 exx., w pułapce feromonowej, segmentowej typu IBL-3, wyłożonej dla odłowu rytownika pospolitego (*Pityogenes chalcographus* (L.)).
Nowy dla Baskidu Zachodniego.

CYPHONIDAE

Cyphon ruficeps TOURN.

- Babiogórski P. N.: oddz. 5, 920 m n.p.m., 5 VIII 1985, 1 ex.; oddz. 11i, 990 m n.p.m., 19 VII 1994, 1 ex. Gatunek rzadko występujący, podawany dotychczas z Dolnego Śląska (BURAKOWSKI i in., 1983; BOROWIEC, 1991), Beskidu Wschodniego (KUBISZ, 1991), Puszczy Białowieskiej (BOROWIEC i in., 1992). Nowy dla Beskidu Zachodniego.

Okaz zebrany w 1994 roku znajdował się na mokrej korze świerka pospolitego, leżącego na ściółce.

*DERMESTIDAE**Attagenus pantherinus* (AHRENS)

- Babiogórski P. N.: oddział 9 (Sulowa), 1100 m n.p.m., 5 VIII 1992, 1 ex. zebrany w pułapce feromonowej typu rurowego, wyłożonej dla odłowu kornika drukarza (*Ips typographus* (L.)).

Anthrenus olgae KALIK

- Zawoja Barańcowa, 700 m n.p.m., budynek Dyrekcji BgPN, 6 IV 1993, 1 ex., leg. J. B. PARUSEL., 30 VI 1994, 1 ex.

*PTINIDAE**Tipnus unicolor* (PILL. et MITT.)

- Babiogórski P. N.: oddz. 11f, 1000 m n.p.m., 22 VI 1993, 1 ex. w pułapce feromonowej segmentowej typu IBL-3, oraz oddz. 9g, 19 V 1994, 1 ex. i 17 VI 1994, 1 ex. w pułapce feromonowej rurowej.

Wszystkie zebrane okazy stwierdzone w pułapkach wyłożonych do odłowu kornika drukarza.

*TROGOSSITIDAE**Nemosoma elongatum* (L.)

- Babiogórski P. N.: oddz. 8a, 1100 m n.p.m., VII 1985, pod korą świerka, 2 exx.; oddz. 14b i 15a, 850 m n.p.m. 1 VII 1993, z żerowisk rytownika pospolitego, 2 exx. Odłowiono również okazy tego gatunku do pułapek feromonowych w 1992: oddz. 14b, 22 VI, 10 exx.

Pierwszy przedstawiciel omawianej rodziny w faunie masywu.

*CLERIDAE**Thanasimus femoralis* (ZETTERSTEDT)

- Babiogórski P. N.: oddz. 5c, 970 m n.p.m., 12 VII 1993, 1 ex. na pniu świerka. Odłowiony również do pułapek feromonowych w 1991 roku: oddz. 4d, 1 VII, 2 exx., w 1992: oddz. 4d, 5d, 13a, VI–VIII, 7 exx. i w 1993: 5c, 9d, 10g, VI–VII, 4 exx.

NITIDULIDAE

Heterhelus solani (HEER)

- Babiogórski P. N.: oddz. 4d, 980 m n.p.m., 15 VI 1993, 1 ex. odłowiony do pułapki feromonowej typu rurowego.

Eपुरaea oblonga (HERBST)

- Babiogórski P. N.: oddz. 4a, 950 m. n.p.m., 7 VII 1994, 4 exx. znalezione w żerowiskach *Hylurgops palliatus* (GYLL.), pod korą świerka pospolitego.

Eपुरaea pygmaea (GYLL.)

- Babiogórski P. N.: oddz. 4b, 870 m n.p.m., 14 VII 1992, 1 ex.; oddz. 10a, 850 m n.p.m., 30 VII 1992, 1 ex. Oba okazy zebrano pod korą świerka pospolitego.

RHIZOPHAGIDAE

Rhizophagus depressus (F.)

- Babiogórski P. N.: oddz. 4a, 940 m n.p.m., 7 VII 1994, 1 ex. na pniaku świerka pospolitego.

CUCUJIDAE

Dendrophagus crenatus (PAYK.)

- Zawoja: polana Stonów, 700 m n.p.m., 16 VI 1993, 1 ex. odłowiony do pułapki segmentowej typu IBL-3, wyłożonej do odłowu drwalnika pasowanego – *Trypodendron lineatum* (OLIV.)
- Babiogórski P. N.: oddz. 24c 1200 m n.p.m., 6 X 1994, 2 exx. pod korą stojącego, martego świerka pospolitego.

W Polsce chrząszcz ten należy do gatunków dość rzadkich, podawany dotychczas z sześciu krain (BURAKOWSKI i in., 1986b; BOROWIEC, 1993; MACIEJEWSKI, 1993). W Beskidzie Zachodnim stwierdzony również w innych pasmach górskich (SZWAŁKO, ROSSA, (1996) 1997).

Pierwszy przedstawiciel rodziny w faunie Babiej Góry.

*CRYPTOPHAGIDAE**Pteryngium crenatum* (F.)

- Babiogórski P. N.: buczyna karpacka w części zachodniej Parku, oddz. 16a, 950 m n.p.m., 20 VIII 1993, 2 exx. na hymenoforze hubiaka pospolitego – *Fomes fomentarius* (L. ex FR.) KICKX.

W Polsce chrząszcz ten występuje bardzo rzadko, znany dotychczas z niewielu stanowisk w siedmiu krainach, przy czym większość danych o rozmieszczeniu pochodzi z ubiegłego stulecia (BURAKOWSKI i in., 1986; JOHNSON i in., 1993).

*CORYLOPHIDAE**Sacium pusillum* (GYLL.)

- Babiogórski P.N.: oddz. 11f, 100 m n.p.m., 22 VI 1993, 1 ex. znaleziony w pułapce segmentowej typu IBL-3 wyłożonej do odłowu kornika drukarza. Pierwszy gatunek omawianej rodziny w faunie Babiej Góry.

*LATRIDIIDAE**Stephostethus lardarius* (DE GERR)

- Zawoja: polana Stonów, 700 m n.p.m., 16 VI 1993, 2 exx. w pułapce segmentowej typu IBL-3 wyłożonej do odłowu drwalnika paskowanego.

Stephostethus alternans (MANNH.)

- Babiogórski P. N.: oddz. 14b, 830 m n.p.m., 22 VI 1994, 1 ex. odłowiony do pułapki feromonowej typu IBL-3.
Nowy dla Beskidu Zachodniego.

Enicmus fungicola THOMSON

- Babiogórski P. N.: oddz. 14b, 830 m n.p.m., 22 VI 1994, 1 ex. odłowiony do pułapki feromonowej.

Dienerella filum (AUBÉ)

- Zawoja: polana Stonów, 700 m n.p.m., 16 VI 1993, 1 ex. w pułapce segmentowej typu IBL-3 wyłożonej do odłowu drwalnika paskowanego.

*MYCETOPHAGIDAE**Triphyllus bicolor* (F.)

- Babiogórski P. N.: oddz. 4b, 850 m n.p.m., 22 VI 1994, 1 ex. odłowiony do pułapki feromonowej rurowej.

Mycetophagus populi FAB.

- Babiogórski P.N.: oddz. 11f, 100 m n.p.m., 22 VI 1993, 1 ex. znaleziony w pułapce segmentowej IBL-3 wyłożonej do odłowu kornika drukarza.

*CIIDAE**Cis castaneus* MELLIÉ.

- Babia Góra: oddz. 144o nadleśnictwa Sucha, 14 VI 1993, 1ex. odłowiony do pułapki feromonowej typu IBL-3.

W Polsce dotychczas znany z pojedynczych stanowisk w siedmiu krainach (BURAKOWSKI i in., 1987; BOROWIEC, 1990; BOROWIEC i in., 1992). Nowy dla Beskidu Zachodniego.

*MELANDRYIDAE**Orchesia minor* WALKER

- Babiogórski P. N.: oddz. 9d, 980 m n.p.m., 16 VI 1993, 1 ex. w pułapce feromonowej rurowej,
- Zawoja: polana Stonów, 700 m n.p.m., 2 VI 1993, 1 ex. w pułapce segmentowej typu IBL-3.

*TENEBRIONIDAE**Corticeus linearis* (F.)

- Babiogórski P. N.: oddz. 8a, 1100 m n.p.m., VII 1985, 2 exx.; oddz. 5c, 950 m n.p.m., VII 1985, 2 exx. pod korą świerka pospolitego, znalezione w żerowiskach rytownika pospolitego.

*CERAMBYCIDAE**Callidium coriaceum* PAYK.

- Zawoja: Barańcowa, 700 m n.p.m., 12 VII 1991, 1 ex. na żerdziach świerkowych;
- Babiogórski P. N.: oddz. 5c, 950 m n.p.m., 12 VI 1993, 1 ex. na korze leżącego świerka pospolitego.

*CHRYSOMELIDAE**Gonioctena interposita* (FRANZ et PALMÉN)

- Zawoja: przełęcz Krowiarki, 1005 m. n.p.m., VII 1994, 1 ex., leg., det. P. SZWAŁKO.

*SCOLYTIDAE**Hylastes opacus* ER.

- Babiogórski P. N.: oddz. 10a, 950 m n.p.m., 30 VII 1992, 1 ex.; oddz. 14b, 850 m n.p.m., 2 VII 1993, 1 ex. pod korą świerka pospolitego.

Hylesinus varius (F.)

- Zawoja: Wilczna, 640 m n.p.m., 20 V 1992, 1 ex. w locie,
- Nadleśnictwo Sucha: oddz. 143y, 700 m n.p.m.; oddz. 144o, 760 m n.p.m., VII 1992, liczne żerowiska stwierdzone na gałęziach, pieńkach i pniach jesionu wyniosłego *Fraxinus excelsior* L.

Phloeotribus spinulosus (REY)

- Babiogórski P. N.: oddz. 24c, 1200 m n.p.m., VII 1993; oddzi 4a, 930 m n.p.m., VII 1994; oddz. 8c, 1100 m n.p.m., VII 1994; oddz 15c, 900 m n.p.m., VII 1994 – liczne żerowiska na martwych gałęziach świerka pospolitego, oraz oddz. 14b, 830 m n.p.m., 22 VI 1994, 1 ex. odłowiony do pułapki feromonowej typu IBL-3.

Scolytus mali (BECH.)

- Zawoja: Barańcowa, 700 m n.p.m., 12 IX 1990, na martwej gałęzi czereśni (*Cerasus avium* MOE.) znaleziono opuszczone żerowiska, z których wydobyto marte imago.

Dryocetus alni (GEORG)

- Zawoja: Barańcowa, 700 m n.p.m., 21 IV 1993, 4 exx; oddz. 146a, 800 m n.p.m., 8 VI 1992, 2 exx.; płat olszyny na granicy oddz. 133 i 134, 810 m n.p.m., 21 IV 1993, 1 ex.;
- Babiogórski P. N.: oddz. 12a, 920 m n.p.m., 21 IV 1993, 4 exx.

Imagines odłowiono pod korą gałęzi, pieńków i pni olszy szarej – *Alnus incanta* MOE., w olszynie karpackiej – *Alnetum incanae* AICH. et SIERG. (Barańcowa) oraz w olszynie bagiennej *Calto* – *Alnetum* (ZARZ.) (Babiogórski P. N.).

Crypturgus cinereus (HERBST)

- Babiogórski P. N.: oddz. 8a, 1100 m n.p.m., VII 1985, 3 exx.; oddz. 10a, 950 m n.p.m., 30 VII 1992, 2 exx.; oddz. 14b, 850 m n.p.m., 27 VII 1992, 1 ex. pod korą świerka pospolitego.

Trypodendron domesticum (L.)

- Babiogórski P. N.: oddz. 7a, 1000 m n.p.m., 6 V 1993, kilka exx.; oddz. 14f, 950 m n.p.m., 1 V 1993, 2 exx.; oddz. 16a, 950 m n.p.m., VI 1993, kilka exx. wydobyto z powalonych pni buka *Fagus silvatica* L.

Xyleborus dispar (F.)

- Zawoja: Barańcowa, 700 m n.p.m., 16 V 1994, kilka samic wyjęto z żerowisk na gałęziach czereśni.

Łącznie z podanymi powyżej, liczba gatunków znanych z Babiej Góry w wymienionych w tej pracy rodzinach wynosi: *Leiodidae* – 12 gatunków, *Cyphonidae* – 7, *Dermestidae* – 9, *Ptinidae* – 4, *Cleridae* – 7, *Nitidulidae* – 36, *Rhizophagidae* – 7, *Cryptophagidae* – 19, *Latridiidae* – 15, *Mycetophagidae* – 4, *Ciidae* – 12, *Melandryidae* – 6, *Tenebrionidae* – 5, *Cerambycidae* – 56, *Chrysomelidae* – 123, *Scolytidae* – 34.

PIŚMIENNICTWO

- BOROWIEC L., 1990: Nowe stanowiska polskich *Ciidae* (Coleoptera). *Wiad. entomol.*, **9**, 3–4: 91–92.
- BOROWIEC L. 1991: Nowe stanowiska polskich *Helodidae* (Coleoptera). *Wiad. entomol.*, **10**, 1: 61–62.
- BOROWIEC L., 1993: Nowe stanowiska trzech rzadkich gatunków chrząszczy (Coleoptera) z Sudetów Wschodnich. *Wiad. entomol.*, **12**, 3: 227.
- BOROWIEC L., KANIA J., WANAT M., 1992: Chrząszcze (Coleoptera) nowe dla Puszczy Białowieskiej. *Wiad. entomol.*, **11**, 3: 133–141.

- BUCHHOLZ L., OSSOWSKA M., 1992: Nowe dane i uwagi o rozmieszczeniu niektórych sprząkowatych (*Coleoptera, Elateridae*) w Polsce. *Wiad. entomol.*, **11**, 4: 254.
- BURAKOWSKI B., BUCHHOLZ L., 1991: Review of the European species of the genus *Hylis* GOEZE (*Coleoptera, Eucnemidae*) with description of new species. *Rocz. Muzeum Górnośląskiego – Entomologia*, **2**: 103–126.
- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1974: Chrząszcze *Coleoptera – Carabidae*, część 2. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **3**: 1–430.
- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1986: Chrząszcze *Coleoptera – Cucujoidea* część 1. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **12**: 1–266.
- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1987: Chrząszcze *Coleoptera – Cucujoidea*, część 3. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **14**: 1–309.
- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1992: Chrząszcze *Coleoptera – Curculionoidea* prócz *Curculionidae*. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **18**: 1–324.
- JONHSON C., BOROWIEC L., J., WANAT M., 1993: Nowe stanowiska polskich *Cryptophagidae* (*Coleoptera*). *Wiad. entomol.*, **12**, 3: 175–186.
- KAPUŚCIŃSKI S., 1982: Wyrośla (zoocecidia) Beskidu Wysokiego z Pasma Babiogórskiego. *Zesz. Nauk. AR Kraków* **172**, Leśnictwo, **14**: 55–73.
- KIESENWETTER H. 1869: Eine Excursion nach der Babia góra und in das Tatragebirge im Sommer 1866. *Berl. ent. Z.*, **13**: 305–320.
- KUBISZ D., 1991: Nowe stanowiska *Cyphonidae* (*Coleoptera*) w południowej Polsce. *Wiad. entomol.*, **10**, 1: 63–64.
- MACIEJEWSKI K. H., 1993: Nowe stanowisko *Dendrophagus crenatus* (PAYK.) (*Coleoptera, Cucujidae*) w północno-wschodniej Polsce. *Wiad. entomol.*, **12**, 3: 227–228.
- PAWŁOWSKI J., 1967: Chrząszcze (*Coleoptera*) Babiej Góry. *Acta zool. crac.*, **12**: 419–665.
- RÜCKER W. H., 1992: 58. Familie: *Latridiidae*. In: LOHSE G. A., LUCHT W. H. *Die Käfer Mitteleuropas*, 2. Supplementband mit Katalogteil. Goecke Evers Verlag, Krefeld.
- ROTTENBERG A. B., 1867: Eine Excursion nach der Babia gora. *Berl. ent. Z.*, **11**: 408–411.
- STACHOWIAK P., 1980: Ryjkowcowate (*Coleoptera, Curculionidae*) Babiej Góry. *Rocz. AR Poznań*, **123**: 153–163.
- STARZYK J. R., SZAFRANIEC S., 1989: Kózkowate (*Coleoptera, Cerambycidae*) Babiogórskiego Parku Narodowego. *Zesz. Nauk AR Kraków*, **236**, leśnictwo, **19**: 127–148.
- SZAFRANIEC S., 1993: Nowe stanowisko *Cis fissicornis* MELLIE, 1849 (*Coleoptera, Ciidae*) w Polsce. *Wiad. entomol.*, **12**, 4: 305.
- SZAFRANIEC S., 1994: *Cis dentatus* MELLIE i *Cis hispidus* (PAYKULL) (*Coleoptera, Ciidae*) na Babiej Górze. *Wiad. entomol.*, **13**, 2: 153.
- SZWAŁKO P., ROSSA R., (1996) 1997: Nowe stanowiska *Dendrophagus crenatus* (PAUK.) (*Coleoptera, Cucujidae*) w polskich Karpatach. *Wiad. entomol.*, **15**, 4: 249.

Żuki koprofagiczne (*Coleoptera, Scarabaeoidea*) okolic Szamotuł.
Cz. II

Coprophagous beetles (*Coleoptera, Scarabaeoidea*) of the Szamotuły area.
Part. II

MAREK BUNALSKI

Katedra Entomologii AR, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań

Abstract. During the studies on coprophagous beetles (*Coleoptera, Scarabaeoidea*) of the Szamotuły area, detailed observations on the structure of the beetle communities were carried out in 1992–1993 in three different kinds of pastures (field, river-bank and forests). Characteristics of the studied communities are presented. Based on these earlier data a scheme of development of coprophagous beetles' communities in the conditions of western Poland is proposed.

W trakcie badań nad żukami koprofagicznymi (*Coleoptera, Scarabaeoidea*) okolic Szamotuł (BUNALSKI, in litt. (1996); BUNALSKI, 1997), przeprowadzono w latach 1992–1993 szczegółowe badania dotyczące struktury zgrupowań. Spośród kilku stanowisk analizowanych w okresie wstępnym wytypowano trzy położone możliwe blisko siebie, a przy tym różniące się warunkami środowiskowymi.

Stanowisko 1: łąka śródpolna zlokalizowana we wsi Osowo Stare (XU13), 5 km na północny-wschód od Szamotuł. Powierzchnię badawczą wytyczono na kulminacji wału morenowego.

Stanowisko 2: łąka śródleśna zlokalizowana w osadzie Sycyn Dolny (XU13), 8 km na północ od Szamotuł, na polanie obejmującej Jezioro Sycyńskie oraz koryto rzeki Samy wraz z jej dopływami. Powierzchnię badawczą wytyczono na obszarze ograniczonym rozlewiskami jeziora, dopływami Samy oraz ścianą boru sosnowego.

Stanowisko 3: łąka nadrzeczna we wsi Brączewo (XU04), 12 km na północ od Szamotuł, na wysokości wsi Stobnica. Powierzchnię badawczą wytyczono na wysokiej terasie zalewowej ograniczonej polami uprawnymi i doliną rzeki Warty.

Na wszystkich stanowiskach łąki wykorzystywane były jako ekstensywnie użytkowane pastwiska bydłce. Transekt prowadzono każdorazowo w osi północ-południe z uwzględnieniem mozaikowatości terenu.

Materiał badawczy pozyskiwano metodą pułapek przynętowych (BUNALSKI, 1996), umieszczając je w miejscach wyniesionych i suchych, w trzech rzędach (po sześć pułapek w rzędzie).

Przyjęto następujące zakresy i nazewnictwo grup dominacji: dominanty (powyżej 5%), subdominanty (1–5%) i akcydenty (pon. 1%).

Wyniki

1. Charakterystyka zgrupowania na stanowisku Sycyn Dolny.

W roku 1992 odłowiono 27 178 osobników należących do 39 gatunków z czterech rodzin. Spośród nich 3 gatunki zaliczono do grupy dominantów, 5 do subdominantów, 32 gatunków stanowiły akcydenty. W drugim roku badań odłowiono w Sycynie 32 629 osobników należących do 33 gatunków z trzech rodzin. Trzy gatunki zaliczono do grupy dominantów, 4 – subdominantów, zaś 26 do akcydentów. Łącznie na stanowisku tym odłowiono 59 807 osobników żuków koprofagicznych należących do 39 gatunków.

Zgrupowanie na stanowisku Sycyn Dolny cechowało się najwyższą liczbą gatunków – 39 (Tab. I). Warto podkreślić, iż jest to największa liczba gatunków żuków koprofagicznych stwierdzonych w naszym kraju na jednym pastwisku (BREYMEYER, 1974; BUNALSKI, in litt. (1985)) i przewyższa nawet dane dla pastwisk bułgarskich (BREYMEYER, ZACHAREVA, 1975, 1982). Swoistą cechą zgrupowania sycyńskiego jest wysoki udział gatunków kserofilnych (30%) i psammofilnych (18%), co pozostaje w ścisłym związku ze specyfiką morfologiczno-klimatyczną tego stanowiska.

Charakterystyczna dla zgrupowania „sycyńskiego” jest również stosunkowo niewielka grupa dominantów. Składa się ona z trzech gatunków (*Aphodius fimetarius*, *A. distinctus* i *A. prodromus*) stanowiących łącznie 87–88% składu zgrupowania. Dwa ostatnie gatunki, prezentujące ten sam typ aktywności (wiosenno-jesienny) wykazują bardzo wyraźne „zastępowanie się” w tworzeniu zgrupowania. Uwarunkowane jest to w głównej mierze przebiegiem czynników klimatycznych. W literaturze przedmiotu zjawisko to bywało określane jako „wikaryzacja” i wiąże się zapewne ze zbieżnością zajmowanych nisz. Grupa subdominantów obejmuje w Sycynie 4–5 gatunków. Cechuje je realizacja swej obfitości w różnych okresach sezonu pastwiskowego. Liczna grupa gatunków akcesorycznych wywodzi się tu zarówno spośród sylwikoli, jak i pratikoli. Bogaty skład zgrupowania, przy wysokiej liczebności względnej jego komponentów i 4 gatunkach swoistych, pozwala sądzić, iż mamy do czynienia z typowym zgrupowaniem ekotonowym. Stanowi ono pomost między zgrupowaniami koprofagów „terenów otwartych” (pratikole) a zgrupowaniami koprofagów „terenów leśnych (sylwikole). Udział sylwikoli w zgrupowaniu „sycyńskim” wynosi 18%.

Zgrupowanie „sycyńskie” wykazuje największe podobieństwo do zgrupowania na stanowisku „Brączewo” – 75%.

Tab. I. Udział poszczególnych gatunków w badanych zgrupowaniach (współczynnik D).

Proportion of particular species in the investigated communities (D-ratio).

Lp. No.	Gatunek Species	Brączewo		Osowo Stare		Sycyn Dolny	
		1992	1993	1992	1993	1992	1993
1	<i>Typhaeus typhoeus</i> (L.)	0,01				0,01	0,003
2	<i>Anoplotrupes stercorosus</i> (HART.)	0,01		0,01	0,03	0,02	
3	<i>Geotrupes spiniger</i> (MARSH.)	1,51	0,85	1,15	0,33	0,15	
4	<i>Geotrupes stercorarius</i> (L.)	0,04	0,02	0,01	0,01	0,03	
5	<i>Trypocopris vernalis</i> (L.)			0,02	0,13	0,14	0,12
6	<i>Onthophagus coenobia</i> (HERBST)	0,36	4,73			0,02	0,003
7	<i>Onthophagus fracticornis</i> (PREYS.)	0,26	0,26	0,23	0,35	0,58	0,73
8	<i>Onthophagus joannae</i> GOLJAN					0,004	
9	<i>Onthophagus nuchicornis</i> (L.)	1,26	1,17	0,44	1,92	2,82	2,74
10	<i>Onthophagus ovatus</i> (L.)	1,45	4,99	3,00	7,78	0,10	0,25
11	<i>Onthophagus similis</i> (SCR.)	0,22	0,73	0,25	1,53	0,20	1,16
12	<i>Onthophagus taurus</i> (SCHREB.)	0,24	1,82	0,02	0,05	0,04	0,04
13	<i>Aphodius ater</i> (DEE GEER)	0,06		0,02	0,05	0,01	0,003
14	<i>Aphodius borealis</i> GYLL.	0,04	0,15			0,004	0,01
15	<i>Aphodius coenosus</i> (PANZ.)		0,02		0,01	0,11	0,19
16	<i>Aphodius consputus</i> CREUTZ.		0,01				
17	<i>Aphodius contaminatus</i> (HERBST)	0,04	0,02			0,01	0,003
18	<i>Aphodius depressus</i> KUGEL.		0,04		0,02		0,01
19	<i>Aphodius distinctus</i> (MUELL.)	13,14	15,80	22,32	24,75	53,91	23,49
20	<i>Aphodius erraticus</i> (L.)					0,004	
21	<i>Aphodius fasciatus</i> (OLIV.)	0,01			0,01	0,01	
22	<i>Aphodius fimetarius</i> (L.)	19,55	19,03	48,42	17,16	24,38	22,49
23	<i>Aphodius foetens</i> (F.)	1,12	1,56	1,75	0,19	1,04	0,78
24	<i>Aphodius fossor</i> (L.)	3,41	0,63	0,59	0,22	0,40	0,07
25	<i>Aphodius granarius</i> (L.)	2,94	3,04	0,29	0,94	0,06	0,15
26	<i>Aphodius haemorrhoidalis</i> (L.)	11,00	5,18	1,08	0,65	1,12	0,41
27	<i>Aphodius luridus</i> (F.)					0,01	0,003
28	<i>Aphodius melanostictus</i> SCHIM.	0,01	0,02			0,02	
29	<i>Aphodius paracoenosus</i> BALTH.			0,01			
30	<i>Aphodius paykull</i> BEDEL	0,18	0,93		0,05	0,08	0,28
31	<i>Aphodius pictus</i> STURM		0,02			0,04	0,02
32	<i>Aphodius porcus</i> (F.)	0,41	0,26	0,58	0,03	0,15	0,09
33	<i>Aphodius prodromus</i> (BRAHM)	4,14	17,17	8,13	36,24	8,53	42,28
34	<i>Aphodius punctatosulcatus</i> ST.		0,01				
35	<i>Aphodius pusillus</i> (HERBST)	18,34	4,68	0,06	0,06	0,17	0,04
36	<i>Aphodius rufipes</i> (L.)	0,58	2,82	1,24	0,38	0,13	0,06
37	<i>Aphodius rufus</i> (MOLL)	2,81	3,83	2,84	1,76	1,11	1,27
38	<i>Aphodius scrofa</i> (F.)	0,01		0,01			
39	<i>Aphodius sordidus</i> (F.)	0,57	0,45	1,52	0,85	0,40	0,72
40	<i>Aphodius sticticus</i> (PANZ.)	0,07	0,1			0,02	0,01
41	<i>Aphodius subterraneus</i> (L.)	15,78	9,55	4,73	4,55	3,80	2,41
42	<i>Aphodius tomentosus</i> (MUEL.)					0,004	
43	<i>Oxyomus sylvestris</i> (SCOP.)	0,41	0,12	1,40	0,13	0,18	0,02
44	<i>Heptaulacus testudinarius</i> (F.)	0,4					
45	<i>Trox sabulosus</i> (L.)					0,004	

2. Charakterystyka zgrupowania na stanowisku Brączewo.

W roku 1992 odłowiono w Brączewie 10 608 osobników żuków koprofagicznych należących do 34 gatunków z trzech rodzin. Spośród nich 5 gatunków zaliczono do grupy dominantów, 8 – subdominantów, a 21 – akcydentów. W drugim roku badań prowadzonych przy użyciu pułapek przynętowych odłowiono 12 914 żuków koprofagicznych należących do 32 gatunków z trzech rodzin. Sześć spośród nich tworzyło grupę dominantów, 7 – subdominantów, pozostałe 19 gatunków zaliczono do akcydentów. Łącznie na stanowisku w Brączewie odłowiono 23 522 osobniki żuków koprofagicznych, należące do 37 gatunków.

Spośród 37 stwierdzonych tu gatunków, trzy są właściwe tylko temu zgrupowaniu (Tab. I). Cechą charakterystyczną jest znaczny udział gatunków kopiących (23%) i psammofilnych (19%), przy udziale sylwikoli sięgającym 10%. Pozostaje to w ścisłym związku z budową morfologiczną terenu. Grupę dominantów tworzy tu 5–6 gatunków o średnio obfitych populacjach. Wykazują one znaczną labilność w zależności od przebiegu czynników klimatycznych. W latach suchych i ciepłych szczyt aktywności większości gatunków przypada na okres wiosenno-letni i jesienny. W latach wilgotnych i chłodnych rozkłady liczebności przybierają natomiast bardziej równomierny charakter. Grupa subdominantów jest w zgrupowaniu „brączewskim” dosyć rozbudowana i obejmuje 7–8 gatunków o silnie zróżnicowanym okresie pojawu. W latach suchych i ciepłych daje się jednak zauważyć większy udział gatunków kopiących. Grupa akcydentów stanowi swoistą mieszaninę gatunków ciepło- i chłodnolubnych. Sądzić należy, iż zgrupowanie to, podobnie jak inne zgrupowania pastwisk nadrzecznych (BUNALSKI, in litt. (1985)), prezentuje najmniej odkształcony typ zespołu koprofagów z dobrze wykształconymi mechanizmami regulacji liczebności gatunkowej.

3. Charakterystyka zgrupowania na stanowisku Osowo Stare.

W trakcie prowadzonych badań odłowiono na tym stanowisku 29 064 osobniki żuków koprofagicznych należących do 29 gatunków. W roku 1992 odłowiono 12 061 osobników należące do 26 gatunków z trzech rodzin. Spośród nich 3 gatunki zaliczono do grupy dominantów, 9 – subdominantów, 14 zaś do grupy akcydentów. W drugim roku badań odłowiono na stanowisku w Osowie 16 403 osobniki żuków koprofagicznych należące do 28 gatunków z 3 rodzin. Cztery spośród nich należy zaliczyć do grupy dominantów, 4 – subdominantów, zaś 20 do akcydentów.

Spośród badanych zgrupowań – „osowskie” cechuje się najniższą liczbą tworzących je gatunków – 29 (Tab. I), przy jednym tylko gatunku swoistym dla tego zgrupowania. Grupę dominantów tworzą tu 3–4 gatunki. W latach chłodniejszych wyraźnie zwiększa się udział gatunków o aktywności wiosenno-

jesiennej, co wynika najprawdopodobniej z ich upodobań termicznych. Cechują się one przy tym wysoką obfitością, realizując łącznie około 80% liczebności zgrupowania. Grupa subdominantów wykazuje tu znaczną labilność, zarówno co do składu (4–9 gatunków), jak i ich udziału w zgrupowaniu. Podobnie zachowuje się grupa akcydentów. Zgrupowanie to oparte jest głównie o gatunki eurytopowe (48%) z wyraźnie zaznaczoną grupą pratikoli. Budowa zgrupowania „osowskiego” wykazuje znaczną labilność struktur wewnętrznych, co prowadzi do wniosku o jego „tymczasowym” charakterze. Wydaje się, iż struktura otwarta zgrupowań śródpolnych spowodowana jest efemerycznością występujących tu fitocenoz, co pociąga za sobą potrzebę przystosowywania się tworzących się na ich bazie entomocenoz do permanentnych zmian. W przypadku żuków koprofagicznych prowadzi to do redukcji udziału koprofagów obligatoryjnych i gatunków stenotopowych. Ich nisze zajmowane są przez koprofagi fakultatywne i gatunki europowe. Z powyższego względu najwłaściwszym określeniem dla tego typu zgrupowań byłoby nazwanie ich „zgrupowaniami przejściowymi”.

Zgrupowanie „osowskie” wykazuje największe podobieństwo ze zgrupowaniem „brączewskim” – 70% najmniejszej zaś zgrupowaniem „sycyńskim” – 65%.

Wysoka liczba gatunków tworzących badane zgrupowania zdaje się wskazywać, iż okolice Szamotuł charakteryzują się wyjątkowymi walorami przyrodniczymi. Brak emisji przemysłowych przy jednoczesnej wysokiej lesistości, oraz duża mozaikowatość środowisk sprzyjają zachowaniu na tym obszarze unikalnej fauny koprofagów.

4. Fenologia pojawu imagines.

Fenologia pojawu żuków koprofagicznych nie znalazła w krajowej literaturze przedmiotu należytego miejsca. Bierze się to zarówno z niewielkiej ilości opracowań dotyczących biologii poszczególnych gatunków, jak i braku prac dotyczących struktur zgrupowań. Na podstawie przeprowadzonych badań dokonano roboczego podziału stwierdzonych gatunków na grupy fenologiczno-pokoleniowe (Tab. II).

Grupa 1. Gatunki „całosezonowe”. Do grupy tej zaliczono tylko jeden gatunek – *Aphodius fimetarius*. Jest to gatunek dwupokoleniowy, dający dwa lub trzy szczyty liczebności – wiosenny, letni i jesienny. Tłumaczyć to należy (obserwowanym w trakcie badań) jednoczesnym zimowaniem larw oraz imagines. W przypadku ciepłych lat, a przede wszystkim stanowisk o ustabilizowanych warunkach rozwoju (łąki użytkowane stale jako pastwiska, np. w dolinach rzecznych), szczyty jego liczebności są dobrze widoczne. Odpowiadają one kolejno: pojawieniu się zimujących imagines (IV–VI), przeobrażeniu się osobników zimujących jako larwy (VII–VIII) i wreszcie zakończeniu rozwoju

potomków zimujących imagines (IX–X). W przypadku pastwisk efemerycznych, bądź chłodnych lat widoczne są na ogół tylko dwa szczyty liczebności – letni i jesienny. Jest to najbardziej stały element w badanych zgrupowaniach.

Grupa 2. Gatunki „wiosenno-jesienne”. Do grupy tej należą gatunki jednopokoleniowe, dające dwa wyraźne szczyty liczebności – wiosenny i jesienny. Zimują w stadium imago lub częściej larwy.

Grupa 3. Gatunki „wiosenne”. Realizują one swój udział w zgrupowaniu w okresie wiosennym (IV–VI). W warunkach Wielkopolski są to w większości wypadków gatunki akcesoryczne.

Grupa 4. Gatunki „wiosenno-letnie”. Gatunki te pojawiają się zwykle jako sukcesorzy poprzednich grup, tworząc często w okresie od czerwca do sierpnia zrąb zgrupowań.

Grupa 5. Gatunki „letnio-jesienne”. Niewielka grupa gatunków realizująca swój udział w zgrupowaniach w okresie od sierpnia do września.

Grupa 6. Gatunki „jesienne”. Grupa ta obejmuje gatunki o stosunkowo późnym okresie pojawu imagines (IX–XI). W warunkach Wielkopolski są to zwykle gatunki akcesoryczne. Będąc prawdopodobnie gatunkami reliktowymi pojawiają się tylko na ciepłych stanowiskach, odbywając lot w słoneczne, jesienne dni. Razem z gatunkami grupy 2 zamykają z reguły rozwój zgrupowań koprofagów.

Podsumowując uwagi dotyczące rozwoju badanych zgrupowań stwierdzić należy, iż mimo różnic spowodowanych czynnikami natury morfologiczno-klimatycznej, rozwój ten przebiega według zbliżonego schematu. Rozwój zgrupowania zapoczątkowuje wiosną uaktywnienie się gatunków zimujących jako imagines lub poczwarki (grupa 1 i 2). Jako pierwsze pojawiają się koprofagi fakultatywne (*Aphodius distinctus*, *A. prodromus* i *A. fimetarius*), które w początkowym okresie rozwoju populacji odżywiają się gnijącymi szczątkami roślinnymi i ekstrementami dzikich zwierząt. W późniejszym okresie dołączają do nich koprofagi obligatoryjne o charakterze stenotopowym (związane z terenami leśnymi i z dolinami rzek). Rozpoczęcie sezonu pastwiskowego (początek maja) wpływa wyraźnie na wzrost liczby gatunków wchodzących w skład zgrupowań i obfitość tworzących je populacji. Swe maksimum osiągają one w czerwcu lub lipcu, co zależy od przebiegu czynników klimatycznych. Na ciepłych stanowiskach o lekkim podłożu wzrasta wówczas udział gatunków z rodzaju *Onthophagus*. Koniec lipca i sierpień to okres wyraźnej regresji. Zgrupowania tworzy wówczas niewielka liczba eurytopowych gatunków o wyraźnej aktywności zmierzchowej. Ponowny rozwój zgrupowań rozpoczyna się wraz z pojawieniem się gatunków grupy 5 i grupy 6. Kolejny szczyt rozwoju przypada na październik i trwa zwykle do pierwszych przymrozków, kiedy to następuje nagłe załamanie się liczebności populacji. Gatunkami zamykającymi rozwój zgrupowań koprofagów są *Aphodius prodromus*, *A. distinctus* i *A. fimetarius* (zimujące jako imagines), a na ciepłych stanowiskach *A. contaminatus* i *A. paykulli*, zerujące niekiedy jeszcze na początku listopada.

Tab. II. Podział wykazanych gatunków na grupy fenologiczno-pokoleniowe.
Phenological division of the recorded species.

Grupa (Group) I	Grupa (Group) II	Grupa (Group) III	Grupa (Group) IV	Grupa (Group) V	Grupa (Group) VI
całosezonowe allseasons	wiosenno-jesienne vernals-autumnal	wiosenne vernal	wiosenno-letnie vernals-aestival	letnio-jesienne aestivals-autumnal	jesienne autumnal
<i>Aphodius fimetarius</i>	<i>Anoplotrupes stercorosus</i> <i>Trypocopris vernalis</i> <i>Typhaeus typhoeus</i> <i>Onthophagus similis</i> <i>Onthophagus fracticornis</i> <i>Aphodius distinctus</i> <i>Aphodius fasciatus</i> <i>Aphodius paykulli</i> <i>Aphodius pictus</i> <i>Aphodius prodromus</i> <i>Aphodius punctatosulcatus</i>	<i>Onthophagus joannae</i> <i>Aphodius ater</i> <i>Aphodius erraticus</i> <i>Aphodius luridus</i> <i>Aphodius paracoenosus</i> <i>Aphodius sticticus</i> <i>Heptaulacus testudinarius</i> <i>Oxyomus sylvestris</i> <i>Trox sabulosus</i> <i>Trox scaber</i>	<i>Geotrupes stercorarius</i> <i>Onthophagus coenobita</i> <i>Onthophagus nuchicornis</i> <i>Onthophagus ovatus</i> <i>Onthophagus taurus</i> <i>Aphodius borealis</i> <i>Aphodius coenosus</i> <i>Aphodius depressus</i> <i>Aphodius foetens</i> <i>Aphodius fossor</i> <i>Aphodius granarius</i> <i>Aphodius haemorrhoidalis</i> <i>Aphodius pusillus</i> <i>Aphodius rufipes</i> <i>Aphodius rufus</i> <i>Aphodius scrofa</i> <i>Aphodius sordidus</i> <i>Aphodius subterraneus</i>	<i>Geotrupes spiniger</i> <i>Aphodius melanostictus</i>	<i>Aphodius consputus</i> <i>Aphodius contaminatus</i> <i>Aphodius porcus</i> <i>Aphodius tomentosus</i>
1	11	10	18	2	4

Dane fenologiczne dotyczące pastwisk pienińskich (BBREYMER, 1974; STEBNICKA, 1976) pozwalają sądzić, iż rozwój tamtejszych zgrupowań jest nieco odmienny od przedstawionego. Ich cechą specyficzną jest daleko posunięta redukcja grupy gatunków „wiosenno-jesiennych” i „jesiennych”, które w warunkach niżowych są zawsze bogato reprezentowane i decydują często o fizjonomi zgrupowania. Niestety, są to jedyne pełne informacje fenologiczne dotyczące żuków. Brak jest więc możliwości szczegółowej weryfikacji przedstawionego modelu. Sądzić należy, iż powyższy schemat rozwoju zgrupowań koprofagów jest właściwy dla warunków przyrodniczo-klimatycznych Wielkopolski, a być może również Polski środkowej.

PIŚMIENNICTWO

- BREYMEYER A., 1974: Analysis of a sheep pasture ecosystem in the Pieniny Mountains (The Carpathians). XI. The role of coprophagous beetles (*Coleoptera*, *Scarabaeidae*) in the utilization of sheep dung. *Ekol. pol.*, **22**: 617–634.
- BREYMEYER A., ZACHAREVA-STOILOVA B., 1975: *Scarabaeidae* in two mountain pastures in Poland and Bulgaria. *Bull. Acad. pol. Sc. Cl. II, Ser. Sci. biol.*, **23**: 173–180.
- BREYMEYER A., ZACHAREVA-STOILOVA B., 1982: Soil macrofauna of two mountain pastures in Bulgaria. *Ekol. pol.*, **30**: 429–451.
- BUNALSKI M., 1996: Badania ekologiczno-faunistyczne nad chrząszczami koprofagicznymi. Zarys metodyki. Cz. II. *Biul. entomol.*, **3(15)/4**: 5–6.
- BUNALSKI M., 1997: Żuki koprofagiczne (*Coleoptera*, *Scarabaeoidea*) okolic Szamotuł. Część I. Analiza faunistyczna. *Wiad. entomol.*, **15**, 2:
- BUNALSKI M., (1985): Koprofagi blaszkorożne (*Coleoptera*, *Scarabaeidae*) wybranych pastwisk nadwarciańskich. (Praca magisterska). Biblioteka AR Poznań.
- BUNALSKI M., in litt. (1996): Analiza zgrupowań chrząszczy koprofagicznych (*Coleoptera*, *Scarabaeoidea*) na pastwiskach w okolicach Szamotuł. (Praca doktorska). Biblioteka AR Poznań.
- STEBNICKA Z., 1976: Żukowate (*Coleoptera*, *Scarabaeidae*) Pienin. *Fragm. faun.*, **21**: 331–351.

Corticaria interstitialis MANNERHEIM, 1844 (Coleoptera,
Latridiidae), gatunek nowy dla fauny Polski

Corticaria interstitialis MANNERHEIM, 1844 (Coleoptera, *Latridiidae*), new to
the fauna of Poland

LECH BOROWIEC, AGATA DĄBROWSKA

Instytut Zoologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław

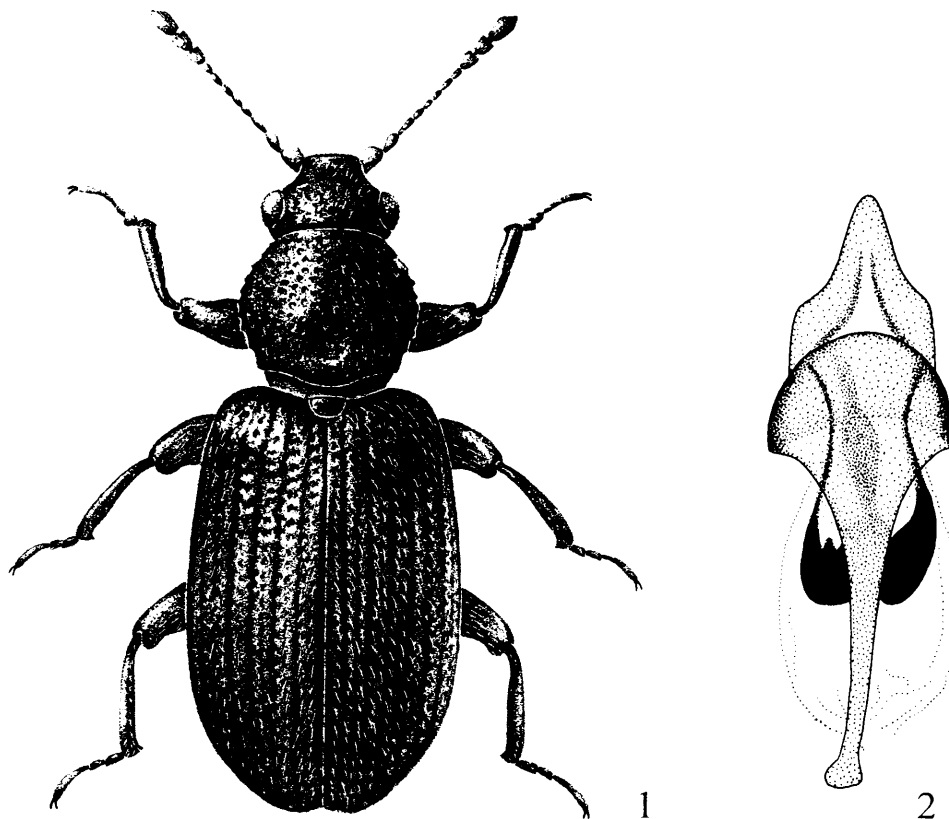
ABSTRACT. *Corticaria interstitialis* MANNERHEIM, 1844 (Coleoptera, *Latridiidae*), collected in
puszcza Białowieska (Białowieża Primeval Forest), is new to the Polish fauna.

Rodzina *Latridiidae* uchodziła do niedawna za jedną z najsłabiej poznanych
w Polsce. Zintensyfikowane badania faunistyczne pozwoliły w ostatnich latach
na wzbogacenie fauny Polski w szereg nowych gatunków (BOROWIEC, 1991;
BOROWIEC i in., 1992; BOROWIEC i KANIA, 1994; MAJEWSKI, 1994; RÜCKER
i BOROWIEC, 1990). Z wykazu gatunków środkowoeuropejskich (RÜCKER,
1989) wynika, że jeszcze ok. 10 jest możliwych do wykazania z naszego kraju.
W materiałach zbieranych przeze mnie w Puszczy Białowieskiej został od-
naleziony nowy gatunek, nie wykazywany we wspomnianej pracy RÜCKER'a
(1989) ze środkowej Europy.

Corticaria interstitialis MANNERHEIM, 1844

Puszcza Białowieska, Białowieża, 24 VI 1991, 1 samiec, leg. L. BOROWIEC.

Ten bardzo rzadki w całym areale gatunek był to tej pory wykazywany
z krajów skandynawskich i północnych partii europejskiej części Rosji, re-
prezentuje więc kolejny element borealny we faunie Puszczy Białowieskiej.
Należy on do grupy gatunków średniej wielkości z wyraźnymi skroniami (ryc.
1). Na pierwszy rzut oka jest niezmiernie podobny do *C. serrata* (PAYK.),
wyróżnia się od innych gatunków rodzaju bardzo charakterystycznymi genita-
liami samca (ryc. 2).

Ryc. 1-2. *Corticaria interstitialis* MANN.: 1 – habitus, 2 – prącie (rys. A. DĄBROWSKA).

Fig. 1-2. *Corticaria interstitialis* MANN.: 1 – habitus, 2 – aedeagus (by A. DĄBROWSKA).

PIŚMIENNICTWO

- BOROWIEC L., 1991: Nowe i rzadkie dla Polski gatunki chrząszczy (*Coleoptera*). *Wiad. entomol.*, **10**: 197-205.
- BOROWIEC L., KANIA J., 1994: Uwagi o niektórych krajowych gatunkach chrząszczy (*Coleoptera*). *Wiad. entomol.*, **13**: 217-225.
- BOROWIEC L., KANIA J., WANAT M., 1992: Chrząszcze (*Coleoptera*) nowe dla Puszczy Białowieskiej. *Wiad. entomol.*, **11**: 133-141.
- MAJEWSKI T., 1994: Nowe i rzadkie chrząszcze z rodzaju *Melanophthalma* MOTSCHULSKY, 1866 (*Coleoptera, Latridiidae*) w Polsce. *Wiad. entomol.*, **13**: 64.
- RÜCKER W., 1989: Beitrag zur systematischen Einteilung der Familien *Merophysiidae, Latridiidae* und *Dasyceridae* (*Coleoptera*). *Ent. Blätt.*, **85**: 99-111.
- RÜCKER W., BOROWIEC L., 1990: Nowe i rzadkie dla Polski *Lathridiidae* (*Coleoptera*). *Wiad. entomol.*, **9**: 67-69.

Nowe dane o rozmieszczeniu *Latridiidae* (Coleoptera) w Polsce

New data on the distribution of *Latridiidae* (Coleoptera) in Poland

TOMASZ MAJEWSKI

ul. Garncarska 35/3 62-600 Koło

ABSTRACT. New records of 45 species *Latridiidae* are given. *Corticaria alleni* JOHNSON (Puszcza Białowieska, Nizina Mazowiecka) are new to the fauna of Poland.

Rodzina *Latrididae* skupia chrząszcze o małych rozmiarach ciała, w większości prowadzące skryty tryb życia. Zarówno imago, jak i larwy odżywiają się pleśniami występującymi w różnych środowiskach. Większość należących tu gatunków występuje rzadko, choć w odpowiednich środowiskach można je spotkać w większej liczbie okazów. Niektóre bardzo rzadkie gatunki łowi się pojedynczo i najczęściej przypadkowo. Wiele z nich związanych jest z dużymi kompleksami lasów o charakterze naturalnym. Nieliczne gatunki, w większości synantropijne, występują pospolicie na terenie całego kraju.

Znajomość rozsiedlenia i składu gatunkowego krajowej fauny *Latridiidae* jest bardzo niewielka. Intensywne badania w ostatnich latach wykazały szerszy niż dotąd sądzono zasięg występowania wielu gatunków. Odkryto też gatunki nie notowane dotąd z terenu Polski. Wobec powyższego uznałem za celowe podanie nowych stanowisk wszystkich posiadanych przeze mnie gatunków z tej rodziny, także pospolitych, ale nie notowanych dotąd z wielu krain.

Poniżej podaję nowe stanowiska 45 gatunków z rodziny *Latridiidae*. Okazy dowodowe, prócz dwóch co zaznaczyłem, znajdują się w moim zbiorze. Jeżeli w tekście nie zaznaczono inaczej okazy były łowione przeze mnie.

Chciałbym podziękować Panu Colinowi JOHNSONOWI za weryfikację niektórych oznaczeń oraz prof. dr hab. Lechowi BOROWCOWI za okazaną pomoc.

Cartodere (Aridius) nodifer WESTWOOD, 1839

- Pojezierze Mazurskie: okolice Lidzbarka Warmińskiego, 20 I 1985, 3 exx.
Pospolity gatunek. Występuje prawdopodobnie w całej Polsce ale z Pojezierza Mazurskiego dotychczas nie podawany.

Cartodere (s. str.) constricta GYLLENHAL, 1927

- Puszcza Białowieska: oddz. 779 A, 26 V 1992, 1 ex. (leg. J. M. GUTOWSKI).
Rzadki gatunek. Nowy dla Puszczy Białowieskiej.

Dienerella angustata STEPHENS, 1830

- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, rezerwat „Jegiel”, 26 VII 1993, 1 ex., 18 IV 1994, 1 ex., 12 VII 1995, 1 ok., 25 VII 1996, 2 exx.;
- Pieniny: Trzy Korony, 14 VI 1995, 1 ex.; Góra Zamkowa, 18 VI 1995, 3 exx.; Sokolica, 18 XI 1995, 13 exx. leg. Sz. CZERWIŃSKI.
Rzadki gatunek. Nowy dla Niziny Mazowieckiej i Pienin.

Dienerella clathrata MANNERHEIM, 1844

- Pojezierze Pomorskie: Bielinek n. Odrą, 22 VI 1993, 2 exx. na sągach bukowych (leg. D. KUBISZ); 11 VIII 1993, 2 exx. w pułapki ziemne (leg. L. BUCHHOLZ & M. OSSOWSKA).
Bardzo rzadki gatunek, niedawno wykazany z Polski z Dolnego Śląska (BOROWIEC, 1991b). Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Dienerella filiformis GYLLENHAL, 1827

- Pojezierze Mazurskie: Lidzbark Warmiński, 20 I 1985, 1 ex.; Puszcza Borecka, 13 IX 1995, 1 ex. (leg. A. MELKE);
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Dzierawy k. Koła, 24 IV 1994, 6 exx.; 11 VI 1994, 7 exx.; 29 IX 1994, 10 exx.;
- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 16 VII 1989, 1 ex.;
- Wyżyna Małopolska, Łódź, 16 IV 1982, 1 ex.
Rzadki gatunek. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej podany ostatnio na początku naszego stulecia. Nowy dla Pojezierza Mazurskiego, Niziny Mazowieckiej i Wyżyny Małopolskiej.

Dienerella ruficollis MARSHAM, 1802

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Koło, 17 V 1992, 187 exx.; 10 IV 1992, 102 exx.; Tarnowa k. Turku, 8 X 1993, 8 X 1993, 1 ex.; 10 X 1993, 3 exx.
Dość rzadki gatunek. Z Polski podany z niewielu stanowisk. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Enicmus atripes HANSEN, 1962

- Puszcza Białowieska: oddz. 288 C/318 A, 1 ex. złowiony w pułapkę foliową typu „window-trap” w ramach badań monitoringowych puszczy (leg. J. M. GUTOWSKI).

Bardzo rzadki gatunek. Niedawno wykazany z Polski z Beskidu Zachodniego (BOROWIEC, KANIA, 1994). Nowy dla Puszczy Białowieskiej.

Enicmus brevicornis MANNERHEIM, 1844

- Pojezierze Pomorskie: Bielinek n. Odrą, 22 VI 1993, 4 exx. (leg. D. KUBISZ).

Bardzo rzadki gatunek. W Polsce znany z niewielu stanowisk przeważnie na podstawie danych z ubiegłego stulecia. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Enicmus fungicola THOMSON, 1868

- Pojezierze Pomorskie: Tuchola, 10 VII 1993, 2 exx. (leg. Sz. CZERWIŃSKI);
- Nizina Mazowiecka, Szumin k. Łochowa, 12 IV 1995, 1 ex.; 12-15 VII 1995, 2 exx.

Dość rzadki. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego i Niziny Mazowieckiej.

Enicmus histrio JOY et TOMLIN, 1910

- Pobrzeże Bałtyku: Kołobrzeg, 20 VIII 1987, 1 ex. (leg. J. M. GUTOWSKI);
- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 26 VII 1993, 1 ex.;
- Górny Śląsk: Brynek, 2 VIII 1992, 1 ex. (leg. H. SZOŁTYS);
- Roztocze: Leśnictwo Stulno, 17 V 1994, 1 ex. (leg. M. BUNALSKI);
- Pieniny: Trzy Korony, 14 VI 1995, 1 ex. (leg. Sz. CZERWIŃSKI).

Gatunek dość rzadki, choć jak się wydaje w Polsce szeroko rozprze-strzeniony. Łowiony najczęściej pojedynczo. Z wymienionych krain dotąd nie podawany.

Enicmus rugosus HERBST, 1793

- Pobrzeże Bałtyku: Woliński Park Narodowy, 27 VII 1993, 6 exx. (leg. A. MELKE);
- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 20 VIII 1986, 1 ex.; 20 VII 1993, 8 exx.; 6-15 VII 1995, 14 exx.

Pospolity gatunek. Nowy dla Pobrzeża Bałtyku i Niziny Mazowieckiej.

Enicmus testaceus STEPHENS, 1830

- Puszcza Białowieska: oddz. 288 C/318 A, 1 ex.; 24 V 1994, 1 ex.; oddz. 399C, 2 VIII 1994, 1 ex. złowione w ramach badań monitoringowych (leg. J. M. GUTOWSKI); oddz. 284 B, 24 VI 1995, 1 ex.; oddz. 450, 22 V 1995, 1 ex. (leg. L. BUCHHOLZ & M. OSSOWSKA).

Bardzo rzadki gatunek. Nowy dla Puszczy Białowieskiej.

Enicmus transversus MANNERHEIM, 1884

- Pojezierze Pomorskie: Tuchola, 10 VII 1993, 3 exx. (leg. Sz. CZERWIŃSKI);
- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 20 VII 1983, 7 exx.; 12 IV 1995, 8 exx.; 6–10 VII 1995, 7 exx.

Pospolity gatunek. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego i Niziny Mazowieckiej.

Latridius anthracinus MANNERHEIM, 1884

- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 8–10 VII 1995, 51 exx.;
- Wyżyna Małopolska: Łódź, 20 III 1980, 2 exx.

Gatunek bardzo pospolity, ale z wymienionych krain jeszcze nie podawany.

Latridius consimilis MANNERHEIM, 1884

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Koło, 3 V 1990, 1 ex.; 17–15 I 1993, 2 exx.; Dąbrowice k. Koła, 15 VI 1986, 1 ex.; 17 III 1992, 1 ex.; Poznań, 29 II 1993, 3 exx.; 10 III 1993, 2 exx.;
- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 19 VII 1993, 10 exx.; 15 XI 1993, 9 exx.

Rzadki gatunek. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i Niziny Mazowieckiej.

Latridius hirtus GYLLENHAL, 1827

- Pojezierze Pomorskie: Tuchola, 10 VII 1993, 1 ex. (leg. Sz. CZERWIŃSKI).
- Niezbyt pospolity. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Latridius minutus LINNAEUS, 1767

- Pojezierze Mazurskie: Lidzbark Warmiński, 20 I 1986, 3 exx.
- Gatunek pospolity, ale nie notowany dotąd z Pojezierza Mazurskiego.

Stephostethus angusticollis GYLLENHAL, 1827

- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 19 IV 1994, 3 exx.; 12 IV 1995, 19 exx.; 6 VII 1995, 8 exx.;
- Wzgórza Trzebnickie: Laski k. Kępna, 8 V 1995, 1 ex. (leg. Sz. CZERWIŃSKI);
- Pieniny: Sokolica, 18 XI 1995, (leg. Sz. CZERWIŃSKI).

Najpospolitszy przedstawiciel rodzaju. Nowy dla Niziny Mazowieckiej, Wzgórz Trzebnickich i Pienin.

Stephostethus sinuatocollis FALDERMANN, 1837

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Kościelec k. Koła, 2 I 1994, 2 exx. wysiane ze ściółki nad stawem.

Bardzo rzadki gatunek. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Stephostethus lardarius DE GEER, 1775

- Pojezierze Mazurskie: Lidzbark Warmiński, 6 VII 1985, 2 exx.
Niezczęsty. Nowy dla Pojezierza Mazurskiego.

Stephostethus rugicollis OLIVIER, 1790

- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 7 VII 1995, 7 exx.
Dość pospolity w lasach iglastych. Nowy dla Niziny Mazowieckiej.

Thes bergrothi REITTER, 1843

- Pojezierze Mazurskie: Lidzbark Warmiński, 10 II 1985, 1 ex.
Gatunek synantropijny, szeroko rozprzestrzeniony, lecz niezczęsto łowiony.
Nowy dla Pojezierza Mazurskiego.

Corticaria alleni JOHNSON, 1974

- Puszcza Białowieska: oddz. 539 C, 10 V 1994, 1 ex.; 24 V 1994, 1 ex. oba
okazy złowione zostały w ramach badań monitoringowych w pułapki
Moericke'go (leg. J. M. GUTOWSKI).
Z Europy Środkowej notowany dotąd z zachodniej części Niemiec oraz
z białoruskiej części Puszczy Białowieskiej. Nowy dla fauny Polski.

Corticaria elongata GYLLENHAL, 1827

- Pobrzeże Bałtyku: Woliński Park Narodowy, 3 VI 1991, 2 exx. (leg.
A. MELKE);
- Pojezierze Mazurskie: Lidzbark Warmiński, 17 IX 1984, 1 ex.
Niezbyt pospolity. Nowy dla Pobrzeża Bałtyku i Pojezierza Mazurskiego.

Corticaria fagi WOLLASTON, 1854

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Sycyn Dolny k. Szamotuł, 27 IV 1993, 1 ex.
zwabiony do światła (leg. M. BUNALSKI); Dzierawy k. Koła, 7 V 1994,
czerpakowany z traw późnym popołudniem.
Bardzo rzadki gatunek. Pod nazwą *C. pietschi* (GANGLB.) wykazany dotąd
z kilku zaledwie stanowisk na terenie kraju.

Corticaria ferruginea MARSHAM, 1802

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Sycyn Dolny k. Szamotuł, 27 IV 1993, 1 ex.
zwabiony do światła (leg. M. BUNALSKI); Dzierawy k. Koła, 30 IV 1995, 1 ex.
pod przeschniętymi napływkami na piaszczystym brzegu Warty;
- Puszcza Białowieska: oddz. 288 C/318 A, 4 VI 1993, 1 ex.; 6 VI 1995, 1 ex.; 29
VIII 1995, 1 ex.; wszystkie złowione w pułapki Moericke'go w ramach badań
monitoringowych (leg. J. M. GUTOWSKI),

- Beskid Zachodni: Babia Góra, 23 V 1995, 1 ex. (leg. S. SZAFRANIEC).

Bardzo rzadki gatunek, najczęściej łowiony pojedynczo. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej podany ostatnio na początku obecnego stulecia. Nowy dla Puszczy Białowieskiej i Beskidu Zachodniego.

Corticaria fulva COMOLLI, 1837

- Pojezierze Mazurskie: Lidzbark Warmiński, 9 II 1984, 1 ex.;
- Beskid Zachodni: Skawica, 25 V 1984, 1 ex. (leg. D. KUBISZ).

Dość rzadki gatunek. Nowy dla Pojezierza Mazurskiego i Beskidu Zachodniego.

Corticaria impressa OLIVIER, 1790

- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 25 VII 1993, 5 exx.; 15 XI 1993, 3 exx.; 12 IV 1995, 3 exx.; 6 VII 1995, 4 exx.;
  - Puszcza Białowieska: Białowieża, 11 VII 1994, 1 ex. (leg. J. M. GUTOWSKI).
- Pospolity gatunek. Nowy dla wymienionych krain.

Corticaria lapponica ZETTERSTEDT, 1838

- Puszcza Białowieska: Białowieski Park Narodowy, oddz. 284 B, 10 IV 1995, 1 ex. (leg. M. OSSOWSKA & L. BUCHHOLZ);
- Góry Świętokrzyskie: Święty Krzyż, 20 V 1983, 1 ex. (leg. J. K. MŁYNARSKI);
- Roztocze: Bukowa Góra k. Zwierzyńca, 13 V 1987, 1 ex. (leg. D. KUBISZ).

Bardzo rzadki gatunek. Niedawno wykazany z Polski z Gór Świętokrzyskich (RÜCKER, BOROWIEC, 1990). Podany też z Puszczy Białowieskiej. Powyższe dane potwierdzają jego występowanie w tych krainach. Nowy dla Roztocza.

Corticaria lateritia MANNERHEIM, 1844

- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, rez. „Jegiel”, 24 VII 1996, 1 ex. pod korą martwego, stojącego świerka;
- Puszcza Białowieska: oddz. 288 C/318 A, 10 VII 1990, 1 ex. złowiony w pułapkę Moericke'go w ramach badań monitoringowych puszczy (leg. J. M. GUTOWSKI).

Niezwykle rzadki gatunek. Notowany dotąd tylko ze Skandynawii, Niemiec i Węgier. Nowy dla fauny Polski.

Corticaria linearis PAYKULL, 1798

- Pobrzeże Bałtyku: Woliński Park Narodowy, 3 VI 1991, 1 ex. (leg. A. MELKE);
- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 14 XI 1993, 1 ex.; 6 VII 1995, 1 ex.; 11 VII 1995, 1 ex.;

- Puszcza Białowiecka: Gródek, 6 V 1993, 1 ex. (leg. A. MELKE).

Gatunek dość pospolity. Według moich obserwacji zasiedla zarówno lasy, jak i tereny otwarte występując w różnych środowiskach naturalnych (ściółka, huby, próchno drzew zarówno liściastych, jak i iglastych) oraz rzadziej w środowiskach synantropijnych (pleśniejąca słoma, pomieszczenia gospodarcze). Nowy dla wyżej wymienionych krain.

Corticaria longicollis ZETTERSTEDT, 1838

- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, rezerwat „Jegiel”, 16 VII 1989, 1 ex.; 18 IV 1993, 1 ex.; 20 VII 1993, 45 exx.; 24 VII 1993.; 12 VII 1995, 2 exx.;
  - Pieniny: Dolina Dunajca, 27 V 1994, 3 exx. (leg. Sz. CZERWIŃSKI).
- Gatunek pospolity. Nowy dla Niziny Mazowieckiej i Pienin.

Corticaria obscura BRISOUT, 1863

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Dzierawy k. Koła, 5-7 X 1993, 8 exx.;
  - Tarnowa k. Turku, 8-10 X 1993, exx.; 25 VI 1994, 4 exx.; 7 IX 1995, 15 exx.
- Rzadki gatunek, spotykany wiosną a częściej późną jesienią. Okazy z mojego zbioru łowiono wyłącznie na dziewannach (*Verbascum* L.).

Corticaria polypori J. SAHLBERG, 1900

- Rostocze: rezerwat „Nart” k. Zwierzyńca, 23 III 1986, 3 exx. zimujące pod korą (leg. D. KUBISZ).
- Bardzo rzadki gatunek. Z Polski wykazany z dwóch krain południowych, od ponad 80 lat nie poławiany. Nowy dla Rostoczca.

Corticaria pubescens GYLLENHAL, 1827

- Pojezierze Mazurskie: Lidzbark Warmiński, 20 I 1985.
- Niezbyt pospolity. Nowy dla Pojezierza Mazurskiego.

Corticaria saginata MANNERHEIM, 1844

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Tarnowa k. Turku, 24 IV 1994, 2 exx.;
  - Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 10 VII 1995, 1 ex.; 22 VII 1996, 17 exx.
- Rzadki gatunek. Nowy dla Niziny Mazowieckiej.

Corticaria serrata PAYKULL, 1798

- Pojezierze Mazurskie: Lidzbark Warmiński, 20 VIII 1985, 1 ex.;
  - Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 12 IV 1995, 6 exx., 6-10 VII 1995, 14 exx.; 22 VII 1996, 2 exx.
- Jeden z najpospolitszych gatunków rodzaju, ale z wymienionych krain dotąd nie notowany.

Corticaria umbilicata BECK, 1817

- Pojezierze Mazurskie: Lidzbark Warmiński, 16 X 1985, 1 ex.; 9 XII 1985, 1 ex.;
- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 22 VII 1992, 2 exx.; 6–10 VII 1995, 2 exx.

Gatunek niezbyt pospolity. Nowy dla Pojezierza Mazurskiego i Niziny Mazowieckiej.

Corticaria lambiana SHARP, 1910

- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, rezerwat „Jegiel”, 25 VII 1993, 3 exx.;
- Puszcza Białowieska: oddz. 399C, 19 IV 1991, 1 ex.; oddz. 288C/318A, 21 V 1993, 1 ex.; 4 VI 1993, 2 exx.; 15 V 1991, 2 exx.; 27 IX 1994, 1 ex.; 25 IV 1995, 1 ex.; oddz. 521D/B, 7 V 1993, 6 exx.; oddz. 424A, 4 VI 1993, 4 exx.; 21 V 1993, 2 exx.; oddz. 779A, 18 VIII 1992, 1 ex.; 1 IX 1992, 1 ex.; wszystkie okazy złowione zostały w pułapki Moericke’go w ramach badań monitoringowych Puszczy (leg. J. M. GUTOWSKI).

Rzadki gatunek borealnogórski. Bardzo podobny do następnego gatunku. Pewne oznaczenie możliwe jest tylko na podstawie budowy aparatu kopulacyjnego samca (ryc. 1). Z Polski podany przez LUCHTA (1987) bez podania konkretnej lokalizacji.

Corticaria obfuscata STRAND, 1937

- Puszcza Białowieska: oddz. 424A, 7 V 1993, 9 exx.; 25 IV 1995, 1 ex.; oddz. 779A, 12 X 1993, 2 exx., wszystkie złowione w pułapki Moericke’go (leg. J. M. GUTOWSKI).

Gatunek notowany z Niemiec, Austrii, Słowacji, południowej Szwecji i Białorusi. Aparat kopulacyjny samca jak na ryc. 2. W suplemencie do dzieła „Die Käfer Mitteleuropas” (LUCHT, LOHSE, 1992) podany z Polski bez konkretnej lokalizacji.

Corticarina similata GYLLENHAL, 1827

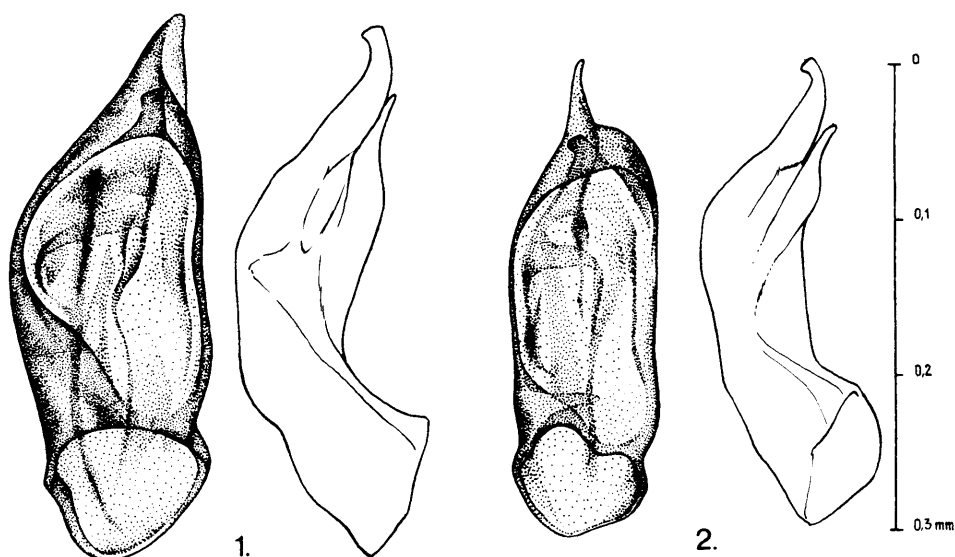
- Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 8 IV 1991, 1 ex.; 12 IV 1995, 2 exx.;
- Pieniny: Dolina Dunajca, 27 V 1994, 1 ex. (leg. Sz. CZERWIŃSKI).

Gatunek niezbyt pospolity. Nowy dla Niziny Mazowieckiej i Pienin.

Corticarina truncatella MANNERHEIM, 1844

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Koło, 2 XI 1983, 1 ex.; 21 IV 1992, 4 exx.; 17–20 I 1993, 1 ex.; 9 V 1993, 1 ex.; Dzierawy k. Koła, 1 VII 1994, 1 ex.; 2 V 1995, 1 ex.; 27 V 1995, 1 ex.; Dąbrowice k. Koła, 6 V 1995, 1 ex.; Skobielice k. Koła, 40 exx.; Odrapanki k. Kalisza, 4 IV 1992, 7 exx. (leg. A. MELKE);

Ryc. 1-2. Aparat kopulacyjny samca: 1 – *Corticarina lambiana* SHARP, 2 – *Corticarina obfuscata* STRAND.

Fig. 1-2. Male genitalia: 1 – *Corticarina lambiana* SHARP, 2 – *Corticarina obfuscata* STRAND.

– Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 21 VII 1993, 1 ex.; 18 IV 1994, 2 exx.; 7-10 VII 1995, 7 exx.

Chrząszcz niezbyt rzadki. W charakterystycznych dla siebie biotopach występuje dość często, czasem w dużej liczbie okazów. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i Niziny Mazowieckiej.

Melanophtalma curticolis MANNERHEIM, 1844

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Dzierawy k. Koła, 13 V 1994, 1 ex.;
– Podlasie: Białystok, 23 IV 1993, 1 ex. (leg. et coll. A. LASOŃ).

Gatunek niedawno wykazany z Polski (BOROWIEC i in., 1992) z Puszczy Białowieskiej. Notowany też z Niziny Mazowieckiej. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i Podlasia.

Melanophtalma maura MOTSCHULSKY, 1866

– Nizina Mazowiecka: Szumin k. Łochowa, 1 VII 1995, 6 exx., 4 VII 1995, 1 ex., 14 VII 1995, 1 ex.;

- Puszcza Białowieska: oddz. 539C, 5 V 1994, 1 ex., 21 V 1994, 1 ex., 24 V 1994, 4 exx. (leg. J. M. GUTOWSKI); Białowieża, 13 VI 1994, 1 ex. (leg. et coll. A. LASOŃ).

Niedawno wykazany z Polski z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej (MAJEWSKI, 1994). Poza tym podawany z Dolnego Śląska. Nowy dla Niziny Mazowieckiej i Puszczy Białowieskiej.

Melanophtalma suturalis MANNERHEIM, 1844

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Lubstów k. Konina, 3 VI 1996, 2 exx. czerpakowane z kęp turzyc (*Carex* sp.) na brzegu jeziora.

Niedawno wykazany z Polski z Dolnego Śląska. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

PIŚMIENICTWO

- BOROWIEC L., 1991: Nowe i rzadkie dla Polski gatunki chrząszczy (*Coleoptera*). *Wiad. entomol.*, **10**: 197–205.
- BOROWIEC L., KANIA J., WANAT M., 1992: Chrząszcze (*Coleoptera*) nowe dla Puszczy Białowieskiej. *Wiad. entomol.*, **11**: 133–141.
- BOROWIEC L., KANIA J., 1994: Uwagi o niektórych krajowych gatunkach chrząszczy (*Coleoptera*). *Wiad. entomol.*, **13**: 217–225.
- MAJEWSKI T., 1994: Nowe i rzadkie chrząszcze z rodzaju *Melanophtalma* MOTSCHULSKY (*Coleoptera*, *Lathridiidae*). *Wiad. entomol.*, **13**: 64
- LOHSE G. A., LUCHT W. H., 1992: Die Käfer Mitteleuropas. 2 Supplementband mit Katalogteil: 139–160.
- LUCHT W. H., 1987: Die Käfer Mitteleuropas. Katalog. **12**: 192–194.
- RÜCKER W. H., BOROWIEC L., 1990: Nowe i rzadkie w Polsce *Lathridiidae* (*Coleoptera*). *Wiad. entomol.*, **9**: 65–69.

Cassida leucanthemi BORDY, 1995 i *C. bergeali* BORDY, 1995
(Coleoptera: Chrysomelidae: Cassidinae), nowe dla fauny Polski

Cassida leucanthemi BORDY, 1995 and *C. bergeali* BORDY, 1995 (Coleoptera:
Chrysomelidae: Cassidinae), new to the fauna of Poland

LECH BOROWIEC, JOLANTA ŚWIĘTOJAŃSKA

Instytut Zoologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław

ABSTRACT. *Cassida leucanthemi* BORDY, 1995 collected in Dzięgielów n. Cieszyn (Beskid Zachodni) and *C. bergeali* BORDY, 1995 collected in Chotel Czerwony (Nida Vall., Wyżyna Małopolska) are new to the Polish fauna.

Podrodzina tarczyków – *Cassidinae*, w obrębie stonkowatych – *Chrysomelidae*, uchodziła w przypadku fauny europejskiej za dobrze poznaną. Z Europy Środkowej podawano 29 gatunków należących do trzech rodzajów. Wszystkie one były wykazywane z Polski, chociaż brak jest obecnie potwierdzenia występowania u nas *C. aurora* WEISE, a w ostatnich latach nie łowiono też *C. canaliculata* LAICH. Pozostałe, zwłaszcza z podrodzaju nominotypowego, uchodziły za pospolite i dobrze wyróżnione, jedynie grupa *C. prasina* ILLIG., *C. sanguinolenta* MÜLL. i *C. denticollis* SUFFR. sprawiała problemy identyfikacyjne. Dlatego dużym zaskoczeniem było opisanie przez francuskiego badacza B. BORDY (1995 a, b) dwóch nowych gatunków z Europy, które wydają się być szeroko rozmieszczone, lecz nie były odróżniane od pokrewnych gatunków. Prace tego badacza charakteryzują się drobiazgowością w analizie różnych cech morfologicznych skorelowanych z cechami biologicznymi. Już wcześniej zaowocowało to doskonałą pracą o budowie spermateki w rodzaju *Cassida* (BORDY, DOGUET, 1987) oraz morfologii przedplecza (BORDY, 1994).

Oba opisane gatunki, chociaż podobne do swoich krewniaków, nie są „gatunkami bliźniaczymi”, gdyż wyróżniają się szeregiem cech morfologicznych, a także biologicznych. Oba zostały stwierdzone w materiałach z Polski.

Cassida leucanthemi BORDY, 1995

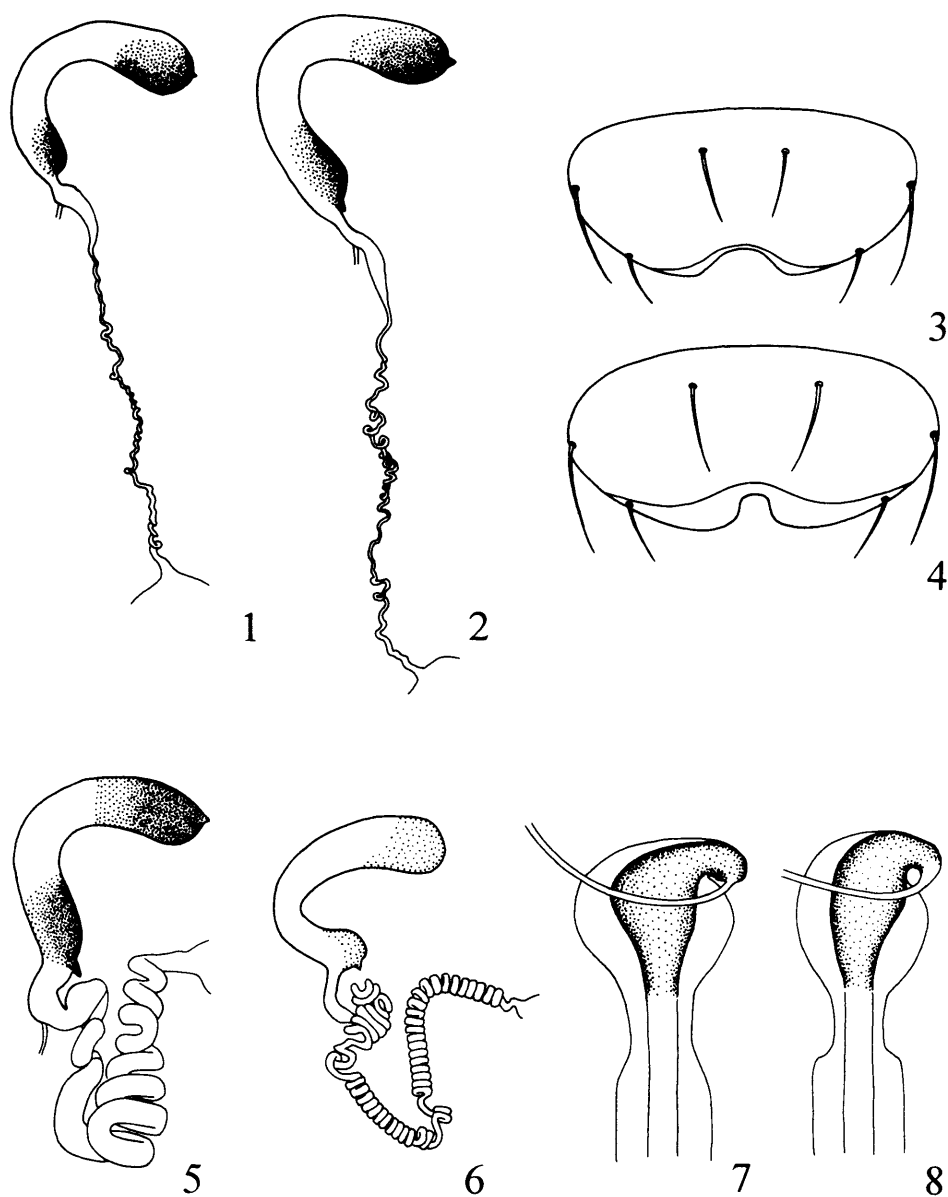
– Beskid Zachodni: Dzięgielów k. Cieszyna, 20 VI 1987, 1 ex., leg. ?.

Gatunek ten jest bardzo podobny do *C. sanguinosa* SUFFR., jest jednak od niego przeciętnie mniejszy, ale bardziej krępy (stosunek długości do szerokości u *C. leucanthemi*: samiec $1,12 \pm 0,02$, samica $1,16 \pm 0,02$, u *C. sanguinosa*: samiec $1,17 \pm 0,02$, samica $1,22 \pm 0,03$). Górna warga u *C. leucanthemi* jest szeroko i płytko wykrojona (ryc. 3), podczas gdy u *C. sanguinosa* wycięcie jest wąskie i głębsze (ryc. 4). Uda u *C. leucanthemi* są zwykle w nasadowej połowie mocno przyciemnione, u *C. sanguinosa* z reguły jednolicie żółte lub tylko przy samej nasadzie nieznacznie przyciemnione. W budowie spermatek różnice są nieznaczne, ale stałe (ryc. 1, 2). Duże różnice występują w budowie larw i poczwerek (BORDY, 1995a). Biologia obu gatunków jest zbliżona, *C. leucanthemi* żeruje prawie wyłącznie na *Leucanthemum vulgare* LAM, natomiast *C. sanguinosa* preferuje gatunki z rodzaju *Achillea* L., zwłaszcza *Achillea ptarmica* L. Rozmieszczenie *C. leucanthemi* jest w tej chwili słabo znane. Okazy typowe pochodziły z Francji i Austrii, prócz egzemplarza z Polski posiadamy w swojej kolekcji okaz z Niemiec. Jest to więc niewątpliwie szeroko rozmieszczony na niżu europejskim gatunek, ale z pewnością znacznie rzadszy niż *C. sanguinosa*, co potwierdza też autor opisu oryginalnego.

Cassida bergeali BORDY, 1995

– Wyżyna Małopolska: Dolina Nidy, Chotel Czerwony, 22 V 1983, 1 ex., leg. M. WANAT, 14 V 1991, 4 exx., leg. J. KANIA.

Wraz z *Cassida vibex* L. i *C. pannonica* SUFFR. należy on do gatunków mających brunatne plamy wzdłuż szwu. Podobnie jak *C. vibex* różni się od *C. pannonica* częściowo zaczernionymi udami. Od *C. vibex* jest przeciętnie mniejszy (długość 5,1 – 6,6 mm, *vibex* 5,5 – 7,5 mm) oraz znacznie smuklejszy (stosunek długości do szerokości u samca 1,49, samicy 1,54; *vibex*: samiec 1,43, samica 1,46). U *C. bergeali* uda są przyciemnione zwykle jedynie do 1/2 – 2/3 długości, podczas gdy u *C. vibex* tylko wierzchołki ud pozostają jasne. Przewód wyprowadzający ze spermateki ma u *C. bergeali* 35–50 skrętów (ryc. 6). u *C. vibex* ok. 10 (ryc. 5), apodema ejakularna jest u *C. bergeali* zwykle wydłużona (ryc. 8), podczas gdy u *C. vibex* jest ona globularna (ryc. 7), ale ta cecha podlega pewnej zmienności i u jednego okazu *C. bergeali* z Polski apodema ejakularna jest prawie tak globularna jak u okazów *C. vibex*. Biologia obu gatunków jest zbliżona, są one troficznie związane z ostrożeńcami *Cirsium* L., ale *C. bergeali* w Europie Środkowej wydaje się być wybitnie kserotermofilny, co potwierdza także polskie stanowisko, natomiast *C. vibex* jest raczej mezofilny, chociaż łowiony bywa także w środowiskach kserotermicznych i na bardzo wilgotnych łąkach. Rozmieszczenie geograficzne *C. bergeali* jest w tej chwili mało znane.

Ryc. 1-8. 1, 3 - *Cassida leucanthemi*; 2, 4 - *C. sanguinosa*; 5, 7 - *C. vibex*; 6, 8 - *C. bergeali*. 1, 2, 5, 6 - spermateka; 3, 4 - górna warga - 7, 8 - apodema ejakularna.

Fig. 1-8. 1, 3 - *Cassida leucanthemi*; 2, 4 - *C. sanguinosa*; 5, 7 - *C. vibex*; 6, 8 - *C. bergeali*. 1, 2, 5, 6 - spermatheca, 3, 4 - labrum, 7, 8 - ejacular apodeme.

Okazy typowe pochodziły z Francji i Austrii, stanowisko z Polski jest obecnie najbardziej wysunięte na północny-wschód.

Chcemy złożyć serdeczne podziękowania p. Bernardowi BORDY za przekazanie do naszej kolekcji paratypów nowych gatunków oraz kol. Jarkowi KANI i Markowi WANATOWI za okazy *C. bergeali* łowione w Dolinie Nidy.

PIŚMIENNICTWO

- BORDY B., 1994. Où sont passés antérieurs du pronotum des Cassides? (*Coleoptera, Chrysomelidae*). *Nouv. Rev. Ent. (N.S.)*, **11**: 67–84.
- BORDY B., 1995 a. *Cassida leucanthemi* n. sp., espèce jumelle de *C. sanguinosa* SUFFRIAN, 1844, (*Coleoptera, Chrysomelidae*). *Bull. Soc. Ent. France*, **100**: 377–383.
- BORDY B., 1995 b. *Cassida bergeali*, espèce nouvelle du groupe de *Cassida vibex* L. 1767 (*Col. Chrysomelidae*). *Nouv. Rev. Ent. (N. S.)*, **12**: 143–248.
- BORDY B., DOGUET S., 1987. Contribution à la connaissance des *Cassidinae* de France. Étude de leur spermathèque (*Coleoptera, Chrysomelidae*). *Nouv. Rev. Ent. (N. S.)*, **4**: 161–176.

Zwójkówki (*Lepidoptera*, *Tortricidae*) i ich parazytoidy (*Hymenoptera*, *Ichneumonidae*) występujące na plantacjach porzeczki czarnej (*Ribes nigrum* L.) w okolicach Poznania

The leaf-rollers (*Lepidoptera*, *Tortricidae*) and their parasitoids (*Hymenoptera*, *Ichneumonidae*) occurring in plantations of black currant (*Ribes nigrum* L.) in the environs of Poznań

HANNA PIEKARSKA-BONIECKA

Katedra Entomologii AR, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań

ABSTRACT. Nine species of *Tortricidae* occurred in plantations of black currant in the environs of Poznań. *Archips rosanus* (L.) was dominant and was parasitized by *Ichneumonidae*, *Chalcidoidea* (*Hymenoptera*) and *Tachinidae* (*Diptera*). The overall parasitization ratio was estimated at 27.8% in 1992, at 29.5% in 1993 and at 43.5% in 1994.

Wstęp

W ostatnich latach zwójkówki (*Tortricidae*) pojawiają się dość licznie w uprawach sadowniczych na terenie Polski, powodując znaczne straty w plonie w sadach i na plantacjach krzewów jagodowych. Badania nad fauną zwójkówek i ich parazytoidami, występującymi na plantacjach porzeczki czarnej, czerwonej i agrestu były prowadzone systematycznie przez ANASIEWICZ (1963) oraz MICZULSKIEGO i ANASIEWICZ (1972) w okolicach Lublina. W Wielkopolsce podjęto tego typu badania na plantacjach krzewów jagodowych, ale dotyczyły one wyłącznie porzeczki czerwonej (PIEKARSKA-BONIECKA, 1994). W 1992 roku rozszerzono teren obserwacji i rozpoczęto badania na plantacjach porzeczki czarnej w okolicach Poznania. Badania miały na celu poznanie składu gatunkowego zwójkówek i ich parazytoidów z rodziny *Ichneumonidae* oraz określenie udziału wybranych gatunków grup parazytoidów w spasożytowaniu populacji zwójkówek w stadium poczwarki.

Teren badań i metody

Obserwacje prowadzono w latach 1992–1994 na plantacjach porzeczki czarnej – *Ribes nigrum* L. w Tarnowie Podgórnym i w Baranowie. Na obydwóch plantacjach uprawiano 10-letnie krzewy porzeczki odmian „Ojebyn” i „Titania”. Obiekt w Tarnowie Podgórnym obejmował powierzchnię 2 ha, natomiast w Baranowie – 1 ha. Na plantacji w Tarnowie Podgórnym stosowano jedynie fungicydy, a w Baranowie nie prowadzono żadnych zabiegów ochrony roślin.

W okresie od początku maja do połowy lipca każdego roku badań wybierano poczwarki zwójek oraz kokoniki parazytoidów i umieszczano je w indywidualnych hodowlach w insektarium.

Omówienie wyników

Na plantacjach porzeczki czarnej zebrano 1 275 poczwarek zwójek. Stwierdzono występowanie 9 gatunków (tab. I). Dominował gatunek *Archips rosanus* (L.), którego udział w zespole zwójek wyniósł 98,2%. Co roku pojawiał się on najliczniej. Pozostałe gatunki były reprezentowane przez niewielką liczbę osobników. Ich udział w komplekcie zwójek wahał się w granicach od 0,1% do 1,1% i występowały one sporadycznie. Dominację *A. rosanus* i wszystkie stwierdzone gatunki zwójek z wyjątkiem *Achips xylosteanus* (L.) wykazali również ANASIEWICZ (1963) oraz MICZULSKI i ANASIEWICZ (1972) na plantacji porzeczki czarnej w okolicach Lublina.

Wśród zwójek żerujących na plantacji porzeczki czarnej, jedynie liczebność gatunku dominującego – *A. rosanus* została ograniczona przez pasożytniczą entomofaunę. Wyróżniono 3 grupy parazytoidów, do których należeli przedstawiciele *Ichneumonidae*, *Chalcidoidea* (*Hymenoptera*) i *Tachinidae* (*Diptera*) (tab. II). Całkowite spasożytowanie poczwarek zwójek przez parazytoidy wyniosło 32,7%. W pierwszych dwóch latach badań kształtowało się ono na zbliżonych do siebie poziomach, w 1992 roku – 27,8%, w 1993 roku – 29,5%, natomiast w 1994 roku było największe i osiągnęło 43,5%. Parazytoidy z rodziny *Ichneumonidae* ograniczały liczebność *A. rosanus* w największym stopniu. Spasożytowały ten gatunek w 20,9%. Przez wszystkie lata badań *Ichneumonidae* były najistotniejszym czynnikiem regulującym liczebność tej zwójki. Parazytoidy z nadrodziny *Chalcidoidea* i z rodziny *Tachinidae* okazały się mniej efektywne i zmniejszyły liczebność *A. rosanus* w 4,5% i w 7,3%. W poszczególnych latach badań znaczenie tych dwóch grup parazytoidów w spasożytowaniu zwójki zmieniało się. W latach 1992 i 1993 *Tachinidae* zmniejszyły jej liczebność w większym stopniu niż *Chalcidoidea*, natomiast w 1994 roku *Chalcidoidea* były bardziej efektywne niż *Tachinidae*. Wielkość spasożytowania populacji *A. rosanus* i decydujący udział w nim *Ichneumonidae* potwierdzają badania MICZULSKIEGO i ANASIEWICZ (1972) na plantacji porzeczki czarnej w okolicach Lublina.

Tab. I. Liczebność *Tortricidae* występujących na plantacjach porzeczki czarnej w latach 1992–1994.Abundance of *Tortricidae* occurring in plantations of black currant in 1992–1994.

Gatunek – Species	Lata – Years			Ogółem – Total	
	1992	1993	1994	Liczba Number	%
<i>Adoxohyes orana</i> (F. R.)	13	–	–	13	1,1
<i>Archips podanus</i> (SCOP.)	1	–	–	1	0,1
<i>A. rosanus</i> (L.)	158	786	308	1252	98,2
<i>A. xylosteanus</i> (L.)	–	–	1	1	0,1
<i>Hedya dimidioalba</i> (RETZ.)	2	–	–	2	0,1
<i>Pandemis heparana</i> (DEN. et SHIFF.)	1	–	1	2	0,1
<i>P. cerasana</i> (HBN.)	–	1	–	1	0,1
<i>Ptycholoma lecheana</i> (L.)	–	1	1	2	0,1
<i>Spilonota ocellana</i> (F.)	–	1	–	1	0,1

Tab. II. Spasożytywanie poczwerek *Archips rosanus* (L.) w latach 1992–1994.Parasitization of pupae of *Archips rosanus* (L.) in 1992–1994.

Rok Year	Liczba poczwerek Number of pupae	Spasożytywanie poczwerek przez Parasitization of pupae by						Całkowite spasożytywanie Total parasitization	
		<i>Ichneumonidae</i>		<i>Chalcidoidea</i>		<i>Tachinidae</i>		Liczba Number	%
		Liczba Number	%	Liczba Number	%	Liczba Number	%		
1992	158	17	10,7	10	6,4	17	10,7	44	27,8
1993	786	161	20,5	21	2,7	50	6,3	232	29,5
1994	308	84	27,3	26	8,4	24	7,8	134	43,5
Ogółem	1252	262	20,9	57	4,5	91	7,3	410	32,7

Liczebność populacji *A. rosanus* w stadium poczwarki została ograniczona przez 10 gatunków parazytoidów z rodziny *Ichneumonidae* (tab. III). Większość stwierdzonych gatunków należy do polifagicznych endoparazytoidów poczwerek, oprócz następujących: *Gelis areator* PANZ., *Trichomma enecator* (ROSSI) i *Chorinaeus longicornis* THOMS. *Gelis areator* zaliczany jest do nadparazytoidów, ale może sporadycznie wystąpić jako parazytoid I stopnia. Pozostałe dwa gatunki są larwalno-poczwarkowymi endoparazytoidami *Lepidoptera*. Wykazane gatunki *Ichneumonidae* występują często w uprawach sadowniczych w Wielkopolsce i tworzą istotny element naturalnego oporu środowiska (KADŁUBOWSKI, PIEKARSKA, 1984; PIEKARSKA-BONIECKA, 1994). Wyjątek

Tab. III. Wykaz gatunków *Ichneumonidae* wyhodowanych z poczwerek *Archips rosanus* (L.) w latach 1992–1994.List of species of *Ichneumonidae* bred from pupae of *Archips rosanus* (L.) in 1992–1994.

Gatunek Species	1992	1993	1994	Ogółem – Total	
	Liczba osobników Number of specimens	Liczba osobników Number of specimens	Liczba osobników Number of specimens	Liczba osobników Number of specimens	%
<i>Pimplinae</i>					
<i>Itoplectis alternans</i> (GRAV.)	2	1	–	3	1,7
<i>I. maculator</i> (F.)	5	66	26	97	56,4
<i>Apechthis compunctor</i> (L.)	–	–	3	3	1,7
<i>A. quadridentata</i> (THOMS.)	–	1	–	1	0,6
<i>A. rufata</i> (GMEL.)	1	–	–	1	0,6
<i>Pimpla instigator</i> (F.)	–	–	1	1	0,6
<i>P. turionellae</i> (L.)	–	17	39	56	32,6
<i>Phygadeuontinae</i>					
<i>Gelis areator</i> PANZ.	–	–	2	2	1,2
<i>Anomaloninae</i>					
<i>Trichomma enecator</i> (ROSSI)	2	3	–	5	2,9
<i>Metopiinae</i>					
<i>Chorinaeus longicornis</i> THOMS.	–	2	1	3	1,7
Larwy zmarłe w żywicielu Larvae found dead in the host	7	71	12	90	–

stanowi *Chorinaeus longicornis*, który został po raz pierwszy wykazany z tego środowiska i z *A. rosanus* na terenie Polski. Dwa gatunki gąsieniczników wystąpiły najliczniej i w największym stopniu spasożytowały zwójkówkę. były to *Itoplectis maculator* (F.) (56,4%) i *Pimpla turionellae* (L.) (32,6%). W 1992 roku, przy całkowitym spasożytowaniu *A. rosanus* przez *Ichneumonidae* na poziomie 10,7%, *I. maculator* ograniczył jej liczebność w 3,2%. W 1993 roku gąsieniczniki ograniczyły liczebność zwójkówki w 20,5%, w tym *I. maculator* – w 8,4% i *P. turionellae* – w 2,2%. W 1994 roku *P. turionellae* spasożytował *A. rosanus* w 12,7% i *I. maculator* w 8,4% przy całkowitej regulacji liczebności na poziomie 27,3%.

W latach 1992–1994 imagines *Ichneumonidae* rozpoczynały wyloty z poczwerek *A. rosanus* najwcześniej w porównaniu z pozostałymi grupami parazytoidów. Pierwsze gąsieniczki pojawiły się w II dekadzie czerwca, szczyt wylotów przypadał w III dekadzie tego miesiąca i kończyły one swoje wyloty w II dekadzie lipca. Następnie rejestrowano imagines *Tachinidae*. Ich wyloty rozpoczynały się w II dekadzie czerwca i kończyły się w II dekadzie lipca.

Imagines *Chalcidoidea* pojawiały się najpóźniej, pierwsze wyloty przypadały w I dekadzie lipca i kończyły się one w III dekadzie tego miesiąca.

Gąsienice *A. rosanus* zostały spasożytowane przez 7 gatunków *Ichneumonidae* (tab. IV). Gatunek z rodzaju *Scambus* HARTIG i *Phytodietus* GRAV. oraz *Ischnus inquisitorius* (MUELL.) należą do ektoparazytoidów. Gatunki *Apophua bipunctoria* THUNB., *Lissonota complicator* AUBERT i *Tranosema rostralis* BRISCHKE są endoparazytoidami. Gatunki z rodzaju *Scambus* zaliczane są do polifagów natomiast pozostałe gatunki – to parazytoidy *Lepidoptera*. Większość stwierdzonych gatunków była wcześniej wykazywana ze środowiska sadowniczego Wielkopolski jako parazytoidy *A. rosanus* (PIEKARSKA-BONIECKA, 1994).

Tab. IV. Wykaz gatunków *Ichneumonidae* wyhodowanych z gąsienic *Archips rosanus* (L.) w latach 1992–1994.

List of species of *Ichneumonidae* bred from larvae of *Archips rosanus* (L.) in 1992–1994.

Gatunek Species	1992	1993	1994	Ogółem – Total	
	Liczba osobników Number of specimens	Liczba osobników Number of specimens	Liczba osobników Number of specimens	Liczba osobników Number of specimens	%
<i>Pimplinae</i>					
<i>Scambus brevicornis</i> (GRAV.)	–	1	–	1	1,0
<i>S. calobatus</i> (GRAF.)	–	4	14	18	18,6
* <i>Itopectis alternans</i> (GRAF.)	–	–	4	4	4,1
* <i>I. maculator</i> (F.)	1	9	14	24	24,8
* <i>Apechthis quadridentata</i> (THOMS.)	–	–	1	1	1,0
* <i>Pimpla turionellae</i> (L.)	–	–	2	2	2,1
<i>Tryphoninae</i>					
<i>Phytodietus montanus</i> TOLK.	1	1	–	2	2,1
<i>Ph. polyzonias</i> FOERST.	6	7	18	31	32,0
<i>Phygadeuntinae</i>					
* <i>Gelis hortensis</i> GRAV.	–	–	1	1	1,0
* <i>G. instabilis</i> FOERST.	–	–	2	2	2,1
<i>Ischnus inquisitorius</i> (MUELL.)	–	1	–	1	1,0
<i>Banchinae</i>					
<i>Apophua bipunctoria</i> THUNB.	1	–	–	1	1,0
<i>Lissonota complicator</i> AUBERT	–	–	6	6	6,2
<i>Campopleginae</i>					
<i>Sinophorus</i> sp.	1	–	–	1	1,0
<i>Tranosema rostralis</i> BRISCHKE	1	–	–	1	1,0
<i>Diadegma</i> sp.	1	–	–	1	1,0

* nadparazytoid (hyperparasitoid)

Jedynie gatunki *Ischnus inquisitorius* (MUELL.) i *Phytodietus montanus* TOLK. zostały wyhodowane po raz pierwszy z tego żywiciela na terenie Polski, a *Ph. montanus* po raz pierwszy został wykazany z tego środowiska.

Z gąsienic *A. rosanus* uzyskano również 6 gatunków nadparazytoidów (tab. IV). Gatunki z rodzaju *Gelis* THUNB. spasożytowały *Apanteles* sp. (*Braconidae*). *Itopectis alternans* (GRAV.) i *Pimpla turionellae* (L.) wyhodowano z *Phytodietus* sp.. *Itopectis maculator* (F.) wystąpił jako parazytoid *Scambus calobatus* (GRAV.), *Phytodietus* sp. i *Lissonota complicator* AUBERT. Większość stwierdzonych gatunków nadparazytoidów występuje często w środowisku sadowniczym Wielkopolski jako obligatoryjne lub fakultatywne parazytoidy II stopnia (PIEKARSKA-BONIECKA, 1994). Po raz pierwszy w tym środowisku wyhodowano *Apechthis quadridentata* (THOMS.) jako nadparazytoida, z gąsienic *A. rosanus*. *A. quadridentata* spasożytował poczwarkę *Lissonota complicator* AUBERT.

Wnioski

Badania prowadzone w latach 1992–1994 na plantacjach porzeczki czarnej w okolicach Poznania wykazały zdecydowaną dominację *Archips rosanus* (L.) w tej uprawie oraz największe spasożytowanie tego gatunku przez parazytoidy z rodziny *Ichneumonidae* (20,9%). Trzy gatunki *Ichneumonidae* zostały wykazane z *A. rosanus* po raz pierwszy na terenie Polski. Były to: *Chorinaeus longicornis* THOMS., *Phytodietus montanus* TOLK. i *Ischnus inquisitorius* (MUELL.). gatunek *Phytodietus montanus* i *Chlorinaeus longicornis* nie były wykazywane dotąd z tego środowiska na terenie Polski.

SUMMARY

The studies on the leaf-rollers (*Lepidoptera*, *Tortricidae*) and their parasitoids (*Hymenoptera*, *Ichneumonidae*) were carried out in black currant plantations at Tarnowo Podgórne and Baranowo in 1992–1994.

Nine species of *Tortricidae* were recorded. The most numerous species of *Ichneumonidae* were bred from pupae of *A. rosanus* and further 14 species of *Ichneumonidae* were indentified as larval parasitoids and hyperparasitoids of *A. rosanus*. *Itopectis maculator* (F.) was the dominant among parasitoids of pupae (56,4%).

Pupae of *A. rosanus* were parasitized by *Ichneumonidae* at 10.7% in 1992, at 20.5% in 1993 and 27.3% in 1994. Besides *Ichneumonidae*, they were parasitized by *Chalcidoidea* (*Hymenoptera*) and *Tachinidae* (*Diptera*). The overall parasitization ratio was estimated at 27.8% in 1992, at 29.5% in 1993 and 43.5% in 1994. *Ichneumonidae* were the most important in the control of population abundance of *A. rosanus*.

PIŚMIENNICTWO

- ANASIEWICZ A., 1963: Badania nad zwójką *Archips rosana* L. (*Lepidoptera, Tortricidae*) występującą na porzecze czarnej (*Ribes nigrum* L.), czerwonej (*Ribes rubrum* L.) oraz agreście (*Ribes grossularia* L.) w okolicach Lublina w latach 1956–1961. *Annales UMCS, E*, 18, 12: 227–258.
- KADŁUBOWSKI W., PIEKARSKA H., 1984: Materiały do znajomości fauny gąsieniczników *Ichneumonoidea* (*Hymenoptera, Parasitica*), występujących w sadach jabłoniowych okolic Poznania. *Rocz. Nauk Rol.*, s. E, 14, 1–2: 47–71.
- MICZULSKI B., ANASIEWICZ A., 1972: Materiały do znajomości entomofauny motyli zwójkowatych (*Tortricidae*) występujących na porzecze czarnej – *Ribes nigrum* L. i czerwonej – *R. rubrum* L. oraz na agreście – *R. grossularia* L. w okolicach Lublina. *Pol. Pismo nt.*, 42: 211–222.
- PIEKARSKA-BONIECKA H., 1994: Przyczynek do poznania zwójkówek (*Lepidoptera, Tortricidae*) i ich parazytoidów (*Hymenoptera, Ichneumonidae*), występujących na porzecze czerwonej w okolicach Poznania. *Wiad. entomol.*, 13, 3: 187–190.

RECENZJE

PALM E., 1996: *Nordeuropas Snudebiller. 1. De kortsnude arter (Coleoptera: Curculionidae) – med særligt henblik på den danske fauna. Danmarks Dyreliv, Bind 7, Apollo Books, Stenstrup, 356 ss.*

Po przeszło trzydziestu latach od wydania w serii „Danmarks Fauna” tomu poświęconego ryjkowcom autorstwa V. HANSENA ukazała się w tym roku pierwsza część kolejnego monograficznego opracowania duńskiej fauny tej grupy chrząszczy, tym razem w serii „Danmarks Dyreliv” wydawanej przez dobrze znaną entomologom oficynę wydawniczą „Apollo Books”. Na 356 stronach jej autor, EIVIND PALM, przedstawia 174 gatunki ryjkowców z grupy *Adelognatha*, które podzielone zostały tu na dwie podrodziny *Brachycerinae*, z 3 gatunkami zawleczonymi do niektórych krajów północnoeuropejskich, i *Otiorynchinae*. Ta ostatnia traktowana jest przez autora bardzo szeroko, w jej skład wchodzi bowiem również gatunki zaliczane tradycyjnie do *Brachyderinae*, *Tanymecinae* czy *Leptopiinae*. Autor nie uzasadnia szerzej swego stanowiska, jednak zbliżone ujęcie *Adelognatha* prezentowali ostatnio inni badacze ryjkowców.

Istotną zmianą w stosunku do wspomnianej książki HANSENA jest zakres obecnego opracowania, obejmujący zgodnie z tytułem całą północną Europę. Autor traktuje ten obszar imponująco szeroko i zalicza tu poza Danią pozostałe kraje skandynawskie, rosyjską Laponię i Karelię, okręgi sanktpetersburski i kaliningradzki, kraje byłtyckie, północno-wschodnią Białoruś, północną połowę Polski i północne Niemcy (mniej więcej po linię Warszawa-Berlin), Holandię oraz Wielką Brytanię i Irlandię. Co warte podkreślenia, jest to pierwsza monografia ryjkowców tak dużej części północnej Europy obejmująca całość fauny.

Książka napisana jest w języku duńskim, jednak przejrzysty układ, bogata strona ilustracyjna i angielskie streszczenia przy opisie każdego gatunku czynią ją łatwą w korzystaniu dla osób nie władających tym językiem. Trochę szkoda jednak, że wzorem licznych włoskich opracowań taksonomicznych, również klucze do oznaczania rodzajów i gatunków nie podane zostały w wersji dwujęzycznej. Dla każdego gatunku autor podaje jego synonimy (jedynie najbardziej znane), diagnozę taksonomiczną, dość szczegółowe dane o rozmieszczeniu we wszystkich krajach objętych monografią, zestawienie danych o bionomii. Ustęp poświęcony każdemu gatunkowi kończą streszczenie w języku angielskim, zawierające najistotniejsze informacje o jego zasięgu i biologii,

oraz numeryczne odnośniki do odpowiednich pozycji zbiorczego spisu piśmiennictwa umieszczonego na końcu książki. Opisy morfologiczne i klucze ilustrowane są w sumie 490 rysunkami. Część z nich (29) to rysunki totalne chrząszczy, przeważnie reprodukowane ze starszych opracowań – głównie HANSENA, ENDRÖDI'ego i HOFFMANNA, oraz w kilku przypadkach ilustracje żerowisk. Pozostałe, to półschematyczne, w większości oryginalne ryciny najważniejszych cech diagnostycznych poszczególnych gatunków. Ich jakość jest dość zróżnicowana, niektóre budzą poważne zastrzeżenia co do zgodności z rzeczywistymi kształtami chrząszcza. Szczególnie drastyczny przykład nieudanej i mylącej ilustracji to fig. 360 na str. 224, przedstawiająca zgodnie z podpisem zarys ciała *Strophosoma capitatum*. Autor zwraca dużą uwagę na budowę edeagusa i spermateki – rysunki tych struktur pojawiają się przy opisie większości gatunków, w wielu przypadkach po raz pierwszy.

Niezwykle cennym elementem ilustracyjnym książki jest dobrej jakości 8 tablic barwnych wykonanych metodą fotograficzną i przedstawiających wszystkie (!) omawiane gatunki, a niekiedy nawet różne ich formy barwne. Choć wizerunki chrząszczy mogłyby być nieco większe, w większości wypadków pozwalają na oznaczenie gatunku bez konieczności użycia klucza i studiowania opisu. Autor podaje pełną dokumentację fotografowanych okazów (pochodzenie, data, zbieracz), jednak w niektórych przypadkach nie dopilnował sprawdzenia właściwej pisowni. Najbardziej chyba „ucierpiał” przez to nazwy polskie, np. konia z rzędem temu kto domyśli się, że „Cyddek, near Hrubieszów” to Gródek k. Hrubieszowa, a „Biaja Cdra, distr. Tom. Lub.” to Biała Góra k. Tomaszowa Lubelskiego.

Rozmieszczenie poszczególnych gatunków potraktowane zostało przez E. PALM'a znacznie bardziej szczegółowo niż we wszystkich dotychczasowych katalogach północnoeuropejskich ryjkowców, co jest niewątpliwą zaletą tego opracowania. Pominąwszy gatunki znane tylko z Wysp Brytyjskich, opisowi każdego gatunku towarzyszy mapa rozszedlenia, na której zaznaczono punktowo jego stwierdzenie w poszczególnych jednostkach administracyjnych. Każdy z krajów skandynawskich podzielony został na kilkadziesiąt takich jednostek, przez co mapa rozszedlenia jest bardzo szczegółowa i doskonale obrazuje granice zasięgów. Dla gatunków stwierdzonych w Danii autor zamieszcza dodatkowo osobną mapkę tego kraju z punktowym zaznaczeniem wszystkich znanych stanowisk. W przypadku pozostałych krajów północnoeuropejskich podział na regiony jest mniej szczegółowy lub został pominięty i zaznaczono jedynie występowanie gatunku w danym kraju (Holandia, Łotwa, Estonia, Litwa, Białoruś). W przypadku Polski podział na regiony odbiega od przyjętego w Katalogu Fauny Polski (pominięte Pobrzeże Bałtyku, a Pojezierze Pomorskie podzielone – chyba niepotrzebnie – na część zachodnią, środkową i wschodnią). Oczywistym błędem autora jest natomiast potraktowanie Podola i Podlasia jako synonimów (str. 14) – na szczęście, poza jednym przypadkiem omówionym niżej, dane o rozmieszczeniu gatunków interpretowane są właściwie.

Autor wykonał ogromną pracę gromadząc dane o rozmieszczeniu gatunków, o czym świadczy ponad 1000 pozycji bibliograficznych wymienionych na końcu książki, w dużej części obejmujących lokalne prace faunistyczne. Zostały one uzupełnione niepublikowanymi danymi autora i ponad 100 entomologów europejskich, z którymi utrzymuje on kontakt. W sumie otrzymujemy kompendium wiedzy o zasięgach północnoeuropejskich ryjkowców, choć przy takim zakresie pracy i wielojęzycznej literaturze źródłowej nieuniknione były błędy, polegające najczęściej na bezkrytycznym potraktowaniu niewiarygodnych doniesień ze starszej literatury. Wśród gatunków podanych z Polski sprostowania wymagają dane o *Otiorhynchus armadillo* – z pewnością błędnie podanego kiedyś z Mazowsza i obecnie nie zaliczanego do fauny Polski, *O. velutinus* – podanego z Podlasia wskutek pomylenia tego regionu z Podolem oraz *Phyllobius roboretanus* (= *parvulus*) – nie potwierdzonego w Polsce i wymienionego z Mazowsza na podstawie niewiarygodnego doniesienia z ubiegłego wieku. Równie obszernie jak dane o rozmieszczeniu potraktował E. PALM problem bionomii każdego gatunku. Obok zebranych z najnowszej literatury danych o roślinach żywicielskich znajdziemy w książce informacje o fenologii, poszczególnych stadiach rozwojowych, a niekiedy również rysunki żerowisk chrząszczy. Autor prezentuje także 11 czarno-białych fotografii biotopów, w których łowił ciekawsze gatunki ryjkowców.

Omawiana monografia jest efektownie wydanym (twarda oprawa), wartościowym dziełem, godnym polecenia każdemu koleopterologowi zainteresowanemu ryjkowcami.

MAREK WANAT, Wrocław

KRÓTKIE DONIESIENIA

163. Nowe stanowiska *Dendrophagus crenatus* (PAYK.) (Coleoptera, Cucujidae) w polskich Karpatach

New records of *Dendrophagus crenatus* (PAYK.) (Coleoptera, Cucujidae) from the Polish Carpathians

Rzadki, borealno-górski gatunek europejski, znany w Polsce z Pojezierza Mazurskiego, Puszczy Białowieskiej, Beskidu Wschodniego i Tatr, ponadto podawany ogólnikowo ze Śląska, „Prus”, Podkarpacia i Beskdów (BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1986: Katalog fauny Polski, XXIII, 12: 1–266). Później stwierdzony także na Podlasiu (KUBISZ D., SZWAŁKO P., 1991: Wiad. entomol., 10, 1: 12), w Sudetach Wschodnich (BOROWIEC L., 1993: Wiad. entomol., 12, 3: 227) i ponownie na pojezierzu Mazurskim (MACIEJEWSKI K. H., 1993: Wiad. entomol., 12, 3: 227–228). Ostatnio znaleziono *Dendrophagus crenatus* także w Beskidzie Zachodnim na Babiej Górze (SZAFRANIEC S., 1996: Wiad. entomol., 15, 4: 207–215). Poniżej przytoczono dane z pasm górskich Beskidu Zachodniego, z których gatunek ten nie był dotychczas wykazywany. Ponadto po raz pierwszy odnotowano go w Bieszczadach i Pieninach. Okazy dowodowe znajdują się w zbiorach Katedry Entomologii Leśnej AR w Krakowie (KEL) oraz Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie (ISEZ), a także w kolekcjach autorów (PS, RR).

- Beskid Sądecki: (UTM–DV96) Wojkowa, 5 V 1995, 1 ex., leg. P. CHRZĘSZCZYK (KEL);
- Beskid Wyspowy: (DA72) Jurków ad Czchów, 10 V 1985, 1 ex., leg. R. LEJAWKA (KEL);
- Gorce: (DV26) Rabska Góra, 6 VI 1991, 1 ex. pod korą świerka, leg. T. WOJAS (KEL);
- Bieszczady: (FV17) Kamienna Ławorta, 10 IX 1984, 1 ex., J. PAWŁOWSKI (ISEZ); (FV33) Bukowiec, 12 VII 1994, 1 ex. pod korą świerka, leg. P. SZWAŁKO (PS);
- Pieniny: Pieniński Park Narodowy, (DV57) Macelowa Góra, 15 VIII 1994, 2 exx. pod korą jodły, leg. R. ROSSA (RR).

Drapieżne larwy *D. crenatus* rozwijają się pod korą drzew iglastych, rzadziej liściastych. Postacie doskonałe spotyka się pod korą najczęściej martwych już drzew, czasem odławiane są do stosowanych w leśnictwie pułapek feromonowych. Dla ochrony m.in. tego gatunku, uznawanego za relikwitu lasów pierwotnych, ważne jest pozostawienie na pniu tzw. posuszu jałowego (drzew posuszowych, na których groźne gospodarczo gatunki kambio- i ksylofagów zasadniczo ukończyły już rozwój i je opuściły, a ich niszę zajmują kończące jeszcze rozwój parazytoidy i drapieżce przy jednoczesnym wkraczaniu ksylosaprofagów) nie tylko – co jest oczywiste – w parkach narodowych i rezerwach przyrody, ale i w lasach użytkowanych gospodarczo.

PRZEMYSŁAW SZWAŁKO, Kraków
ROBERT ROSSA, Kraków

164. *Meloe rugosus* MARSH. (Coleoptera, Meloidae) w Pieninach

Meloe rugosus MARSH. (Coleoptera, Meloidae) in the Pieniny Mts. (southern Poland)

Meloe rugosus MARSH. występuje w Europie Środkowej, izolowanymi stanowiskami docierając do Szwajcarii, Francji i południowej Anglii oraz do Siedmiogrodu i Podola. Podawany jest również z Azji Środkowej. Według „Katalogu Fauny Polski” (cz. XXIII, t. 14) wykazywany był dotąd z nielicznych stanowisk w zachodniej i południowej części kraju, zbierany m.in. w okolicach Przemyśla, Nowego Sącza i Krakowa. Postacie doskonale pojawiają się najczęściej dwukrotnie w ciągu roku, w IV i V, a następnie w okresie od IX do XI, na trawiastych zboczach, pobrzeżach lasów, na miedzach, pastwiskach i w rzadkich zagajnikach, na terenach nizinnych i w niższych położeniach górskich.

Ostatnio stwierdzono występowanie tego gatunku w Pieninach (poprawność oznaczenia sprawdził P. SZWAŁKO):

– Pieniny, (UTM – DV57) Sromowce Niżne, 22 IV 1995, 1 ex., leg. R. ROSSA.

Okaz został odłowiony po południu na polanie „Równia” (ok. 450 m n.p.m.) w pobliżu granicy Pienińskiego Parku Narodowego. Polana ta znajduje się pomiędzy Dunajcem, a Polaną Podłażce. Egzemplarz dowodowy znajduje się w zbiorach autora.

ROBERT ROSSA, Kraków

165. Nowe stanowisko *Macronychus quadrituberculatus* PH. MÜLLER, 1806 (Coleoptera, Limniidae)

New locality of *Macronychus quadrituberculatus* PH. MÜLLER, 1806 (Coleoptera, Limniidae)

Rodzina *Limniidae* jest w Polsce reprezentowana stosunkowo nielicznie. Dotychczas stwierdzono występowanie 17 gatunków i 7 rodzajów, a występowanie jeszcze kilku gatunków jest prawdopodobne. Są to chrząszcze drobne, o długości ciała rzadko przekraczającej 5 mm. Ich ciało pokryte jest hydrofobowymi włosami utrzymującymi powietrze podczas przebywania pod wodą.

Macronychus quadrituberculatus PH. MÜLLER znany jest głównie z zachodniej, południowej i środkowej Europy oraz z północnej Afryki, wszędzie spotykany jest bardzo rzadko. W Polsce dotychczas znany tylko z 3 stanowisk w następujących krainach: Pojezierze Mazurskie, Wyżyna Krakowsko-Wieluńska i Beskid Zachodni. Dane te pochodzą jednak sprzed 60-ciu, a nawet 100 lat, w związku z czym celowe jest potwierdzenie występowania tego chrząszcza w naszym kraju.

Nowe stanowisko odkryto w środkowo-wschodniej części Polski:

– Wyżyna Lubelska, Skryhiczyn (UTM–GB15), 6 VIII 1995 r., 1 ex., złowiony przez autora na stromej, gliniastej skarpie Bugu. Owad przebywał w niewielkiej jamce, wykopanej w wilgotnej glinie obok kolonii *Bledius cribricollis* HEER, 1859 (Col., Staphylinidae).

Ze względu na charakterystyczny wygląd chrząszcza, gatunek ten jest łatwy do odróżnienia od innych gatunków *Limniidae*. Imagines poławiano na zatopionym drewnie i na kamieniach pokrytych glonami, larwy zaś drążą korytarze w zatopionym drewnie.

Okaz dowodowy znajduje się w zbiorze autora.

BERNARD STANIEC, Lublin

166. Nowe stanowiska *Dromaeolus barnabita* (VILLA et VILLA), *Hylis olexai* (PALM) i *H. foveicollis* (THOMSON) (Coleoptera, Eucnemidae) w Polsce

New records of *Dromaeolus barnabita* (VILLA et VILLA), *Hylis olexai* (PALM) and *H. foveicollis* (THOMSON) (Coleoptera, Eucnemidae) from Poland

Dromaeolus barnabita (A. VILLA et J. VILLA, 1838)

Gatunek rzadko spotykany, wykazywany z rozproszonych stanowisk w środkowej i południowej części Europy; notowany też z Algierii i Kaukazu. W Polsce znany z nielicznych stanowisk w sześciu krainach, głównie w zachodniej i południowej części kraju.

- Puszcza Białowieska: ad Hajnówka (UTM – FD74), 14 VII 1982, na gałęzi dębu, 1 ex., leg. J. M. GUTOWSKI, coll. L. BUCHHOLZ et M. OSSOWSKA; ad Pogorzelce, oddz. 312B/313A (FD84), 2 VIII 1990, 1 ex., leg. J. M. GUTOWSKI, coll. L. BUCHHOLZ et M. OSSOWSKA;
- Dolny Śląsk: Wrocław (XS37), V 1953, 1 ex., leg. et coll. A. GRUSZKA; Borowa Oleśnicka (XS57), 24 VI 1994, 1 ex., leg. et coll. A. GRUSZKA.

Nowy dla Puszczy Białowieskiej.

Hylis olexai (PALM, 1955)

Stosunkowo niedawno opisany, mało znany gatunek, wykazywany głównie z Europy Środkowej, rzadziej z południowych części Szwecji, Finlandii i Karelii. W Polsce notowany dotychczas tylko z Murcek koło Katowic, Babiej Góry i Kłaja pod Krakowem (Puszcza Niepołomska).

- Puszcza Białowieska: ad Białowieża (ok. 10 km na północny zachód, przy „Drodze Narewko-wskiej”) (FD84), 24 VII 1993, 5 exx., leg. A. et E. GRUSZKA, coll. D. TARNAWSKI, 25 VII 1993, 6 exx. leg. et coll. A. GRUSZKA; Białowieży Park Narodowy (rezerwat ścisły), oddz. 398B (FD94), 11 VII 1993, 1 ex. (♀) na liściu pokrzywy, leg. D. KUBISZ, coll. L. BUCHHOLZ et M. OSSOWSKA, oddz. 254D/284B (FD94), 28 VII 1994, grąd *Tilio-Carpinetum circaetosum* przechodzący w ols *Carici elongatae – Alnetum*, 1 ex. (♂) na liściu rośliny zielnej w miejscu prześwietlonym, w sąsiedztwie pozbawionego kory, powalonego pnia świerkowego, leg. et coll. L. BUCHHOLZ et M. OSSOWSKA; ad Skupowo, oddz. 122D (FD85), 10 VII 1993, 1 ex. (♀) na sęgu drewna topolowego i brzoźowego, leg. D. KUBISZ, coll. L. BUCHHOLZ et M. OSSOWSKA.

Nowy dla Puszczy Białowieskiej.

Hylis foveicollis (THOMSON, 1874)

Dość rzadko znajdowany gatunek europejski, w Polsce znany dotychczas z sześciu krain. Wydaje się być najpospolitszym w Europie Środkowej przedstawicielem rodzaju *Hylis* GOZIS.

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Skoroszów koło Milicza (XS59), 16 VII 1992, 1 ex., leg. et coll. A. GRUSZKA; Gołuchów (YT05), 6 VII 1990, 1 ex. (♀) na leżącym pniu grabu porośniętym grzybami, w miejscu silnie nasłonecznionym, leg. A. MELKE, coll. L. BUCHHOLZ et M. OSSOWSKA;
- Dolny Śląsk: Bolesławiec (VS84), 15 VIII 1995, 1 ex., nad brzegiem rzeki Bóbr, leg. J. BŁAUCIAK, coll. D. TARNAWSKI;
- Beskid Zachodni: Gorce, ad Lubomierz (DV49), 17 VII 1992, 1 ex. (♀), leg. J. MICHALSKI, coll. L. BUCHHOLZ et M. OSSOWSKA.

Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i Dolnego Śląska.

Praca wykonana w części dotyczącej Puszczy Białowieskiej, w ramach projektu nr 4 S401 098 06 finansowanego w latach 1994–1996 przez Komitet Badań Naukowych.

LECH BUCHHOLZ, Poznań
ANDRZEJ GRUSZKA, Wrocław
DARIUSZ TARNAWSKI, Wrocław

167. Nowe dane o występowaniu w zachodniej Polsce niektórych gatunków z rodziny skórnikowatych (*Coleoptera, Dermestidae*)

New data on the distribution of some carpet beetles (*Coleoptera, Dermestidae*) in western Poland

Dermestes (Dermestinus) laniarius ILLIG.

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: UTM – XU31 Poznań-Winogrody, 8 V 1990, 2 exx., leg. M. BUNALSKI, „Cytadela”, w południe na drodze; CC48 Koło, 7 VI 1987, 1 ex., leg. M. BUNALSKI, na wale przeciwpowodziowym.

Dermestes (Dermestinus) murinus L.

- Wzgórze Trzebnickie: CB07 Siemianice ad Kępno, 22 V 1978, 2 exx., leg. P. STACHOWIAK.

Dermestes (Dermestes) lardarius L.

- Wzgórze Trzebnickie: CB07 Siemianice ad Kępno, 22 III 1978, 1 ex., leg. P. STACHOWIAK, w mieszkaniu.

Attagenus (Lanorus) pantherinus (AHR.)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XU04 Obrzycko, 27 III 1987 i 22 V 1987, 2 exx., leg. J. KACZMAREK, w mieszkaniu na oknie.

Attagenus (Lanorus) punctatus (SCOP.)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XT39 Rogalin, 30 V 1996, 1 ex., leg. M. BUNALSKI, na dziuplastym dębie.

Attagenus (Attagenus) pellio (L.)

- Pojezierze Pomorskie: WU47 Bierzwnik ad Choszczno, 6 V 1990, 1 ex., rezerwat, las sosnowy, na drodze.

Attagenus (Attagenus) unicolor (BRACHM)

- Wzgórze Trzebnickie: CB07 Siemianice ad Kępno, 27 I 1978, 2 exx., leg. P. STACHOWIAK, w mieszkaniu.

Megatoma undata (L.)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XT29 Wielkopolski Park Narodowy, oddz. 125, 22 III 1981, leg. L. BUCHHOLZ, pod odpadającą korą martwego, stojącego świerka.

Trogoderma angustum (SOLIER)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XU30 Poznań-Ogrody, 14 I 1994 i 19 VII 1996, 2 exx., leg. M. BUNALSKI, na oknie w magazynie entomologicznym.

Anthrenus (Anthrenus) scrophularie (L.)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XU13 Sycyn Dolny ad Szamotuły, 30 V 1993, 3 exx., leg. M. BUNALSKI, na kwiatach; XU31 Poznań-Miłostowo, 27 V 1990, 1 ex., leg. M. BUNALSKI, polana w lesie, na kwitnących baldachach; XT39 Rogalin, 5 V 1980, 7 exx., leg. L. BUCHHOLZ, polana w lesie łągowym, w czerpak; CC48 Bartogi, 18 V 1975, 1 ex., leg. L. BUCHHOLZ, czerpakowanie na łące pod olszami.

Okazy dowodowe znajdują się w kolekcji autora.

MAREK BUNALSKI, Poznań

168. Nowe stanowisko *Adela mazzolella* (HÜBNER, 1801) (*Lepidoptera*, *Adelidae*)

New record of *Adela mazzolella* (HÜBNER, 1891) (*Lepidoptera*, *Adelidae*)

Adela mazzolella jest gatunkiem występującym w prawie całej środkowej i południowej Europie. W Polsce znaleziony został po raz pierwszy w 1994 roku na Pomorzu (Skorocice). W roku 1995 odkryto kolejne stanowisko tego gatunku:

- Inowrocław-Mątwy (UTM-CD14), 12 VII 1995. Zebrano 4 samce i 2 samice latające w godzinach popołudniowych nad zaroślami kwitnącej świrzepy (*Rapistrum* CR.), na której żerują gąsienice. Motyle występowały w silnie zdewastowanym działalnością przemysłową terenie, gdzie w wyniku znacznego zasolenia gleby wykształciły się zbiorowiska roślinności halofilnej i ruderalnej.

TOMASZ RYNARZEWSKI, Inowrocław

169. Nowe dane o rozsiedleniu i bionomii *Leucoptera lotella* (STT.) i *L. heringiella* TOLL (*Lepidoptera*, *Lyonetidae*)

New data on the distribution and bionomics of *Leucoptera lotella* (STT.) and *Leucoptera heringiella* TOLL (*Lepidoptera*, *Lyonetidae*)

Informacje o występowaniu gatunków z rodzaju *Leucoptera* (HBN.) sporadycznie pojawiają się w piśmiennictwie, gdyż motyle niezbyt chętnie przylatują do światła. Wnioskowanie o ich liczebności na podstawie frekwencji w pułapkach świetlnych daje znacznie zaniżone wyniki. W miejscach występowania roślin żywicielskich gąsienice minujące liście oraz latające w ich pobliżu imagines spotykane są licznie.

Leucoptera lotella (STANTON, 1859) – Gatunek o zasięgu europejskim, w Polsce znany z niewielu rozproszonych stanowisk w środowiskach kserotermicznych. Myny znajdowano na *Lotus corniculatus* L. i *Coronilla varia* L. W latach 1993–1995 zbierano liczne miny w pierwszych dniach czerwca na skraju torfowiska przejściowego:

- Rzecin (UTM-WU85), VI/1 (ex larvae) z *Lotus uliginosus* L. Znalezienie tego gatunku na obrzeżu torfowiska świadczy o dużych możliwościach adaptacyjnych gatunku pod względem temperatury i jednocześnie zwiększa liczbę potencjalnych miejsc występowania tego ciekawego motyla.

Leucoptera heringiella TOLL, 1938 – Gatunek rozsiedlony w południowej i środkowej Europie oraz Azji Mniejszej. W Polsce znany z nielicznych stanowisk na Roztoczu i w okolicach Ojcowa. W latach 1993 i 1995 obserwowano pojaw tego gatunku w projektowanym rezerwacie przyrody w okolicach Hrubieszowa:

- Czumów (GB03), VII/VIII (ex larvae), zbierano i obserwowano liczne miny na *Chamaecytisus albus* (HACQ.) ROTHM. Imagines w warunkach hodowlanych pojawiały się w połowie sierpnia (VIII/2).

Ch. albus to nowa roślina żywicielska dla tego gatunku motyla. W pracy MEYA (1994) jako rośliny pokarmowe wymienia się: *Cytisus austriacus* (L.) LINK, *C. hirsutus* (L.) LINK, *C. ratisbonesis* (SCHAEFFER) ROTHM., *C. supinus* (L.) LINK, *Lembotropis nigricans* (L.) GRIESEB.

EDWARD BARANIAK, Poznań

170. Nowe stanowiska *Eremobia ochroleuca* (DEN. et SCHIFF.) (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) w Polsce

New records of *Eremobia ochroleuca* (DEN. et SCHIFF.) (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) from Poland

Eremobia ochroleuca jest gatunkiem uchodzącym za jednego z rzadszych przedstawicieli sówkowatych w faunie naszego kraju. Charakteryzuje się zasięgiem azjatycko-śródziemnomorskim, wykazując w XX wieku wyraźną ekspansję w kierunku północnym. Obecnie zasiedla już praktycznie całą Europę od Portugalii po Rosję, występując na izolowanych stanowiskach także w Wielkiej Brytanii, południowej Szwecji oraz południowej Finlandii.

W Polsce gatunek ten zarejestrowany został w pierwszej połowie XX w. na kilkunastu stanowiskach, na terenie całego kraju z wyjątkiem północno-wschodniej Polski. W okresie powojennym do lat 80-tych nastąpił pewien regres w obserwacjach omawianego gatunku. Być może było to spowodowane mniejszą intensywnością badań o charakterze faunistycznym. W ostatnich latach daje się zauważyć wyraźny wzrost liczby stanowisk *E. ochroleuca*, zarówno w Polsce, jak i szerzej w Środkowej Europie.

Poniżej podajemy nowe stanowiska:

- okolice Raławic UTM-DA47, 18 VII 1995, 1 ex. J. KORDY leg.
- Skowronno koło Pińczowa DA69, 20 VII 1995, 1 ex. J. KORDY leg.
- Rez. „Panińska Góra” koło Sandomierza EB52, 26 VII – 4 VIII 1987, 8 exx. K. PAŁKA leg.
- Woźniki koło Łosic FC28, 2 VIII 1995, 2 exx. D. WASILUK leg.

JAROSŁAW KORDY, Poznań
 JANUSZ NOWACKI, Poznań
 KRZYSZTOF PAŁKA, Lublin
 DARIUSZ WASILUK, Łosice

171. Obserwacje *Prodotis stolidi* (F.) (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) na terenie wschodniej Polski

Observations of *Prodotis stolidi* (F.) (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) in the eastern part of Poland

Prodotis stolidi (F.) należy do przedstawicieli sówkowatych zasiedlających strefę subtropikalną północnej Afryki i Azji, charakteryzujących się silnymi tendencjami migracyjnymi w kierunku północnym. Niejednokrotnie dociera do północnej Europy, gdzie był obserwowany na Wyspach Brytyjskich, w Danii, Szwecji i Finlandii.

W Polsce migrujące okazy omawianego gatunku obserwowane były dotychczas bardzo rzadko. Zarejestrowano je w: Paraszce w okolicy Szklą, Birczy i Przeworsku.

Prowadząc obserwacje faunistyczne nad sówkowatymi na terenie wschodniej Polski zaobserwowano kolejne migrujące osobniki *P. stolidi*:

- Macoszyn na Polesiu UTM-FB79, 1 IX 1996, 1 ex. M. HOŁOWIŃSKI leg.
- Barwik (Dolny Basen Biebrzy) FE01 na terenie Biebrzyńskiego Parku Narodowego, 2 IX 1996, 1 ex. K. FRĄCKIEL leg.

Obydwa osobniki odłowione zostały na światło lamp rtęciowych.

KRZYSZTOF FRĄCKIEL, Białystok
 MAREK HOŁOWIŃSKI, Macoszyn
 JANUSZ NOWACKI, Poznań

KRONIKA ENTOMOLOGICZNA

Orzeczenie Sądu Polubownego Polskiego Towarzystwa Entomologicznego z dnia 3 lutego 1997 r.

Sąd Polubowny PTEnt., po zapoznaniu się z listem prof. Stefana ALWINA, dotyczącym kradzieży unikatów entomologicznych ze zbiorów powoda i karygodnego naruszenia przez pana Rafała HASA (członka Oddziału Łódzkiego) podstawowych norm etycznych, przystąpił w listopadzie 1996 r. do działalności wyjaśniającej i wysłuchania obu stron, aby dać oskarżonemu szansę do obrony.

1. Pan Rafał HAS nie stawiał się na wezwanie przewodniczącego Oddziału Łódzkiego, którego był członkiem i nie wyjaśnił swego postępowania wobec prof. S. ALWINA.
2. Sąd Polubowny zwracał się kilkakrotnie (listem poleconym) do pana R. HASA z zapytaniem, jak wygląda jego wersja wydarzeń i co ma na swoje usprawiedliwienie. Pan HAS nie zaprzeczył wersji wydarzeń przedstawionych przez prof. ALWINA, a nawet poprosił Sąd Polubowny o pomoc w rozwiązaniu tej sprawy. Proponował prof. ALWINOWI w zamian za unikalne motyle i inne skradzione eksponaty, pospolite *Heteroptera*. Sąd Polubowny zwrócił się w grudniu ubiegłego roku do prof. ALWINA w tej sprawie, przesyłając mu jednocześnie kserokopię pisma R. HASA. Profesor ALWIN był skłonny wycofać swoje oskarżenie pod warunkiem zwrotu skradzionych przez pana HASA okazów. Pan Rafał HAS nie odpowiedział jednak na ostatni list Sądu Polubownego i nie wywiązał się ze zwrotu bezprawnie zagarniętych materiałów.
3. Sąd Polubowny PTEnt. uznał, iż zarzuty postawione przez prof. Stefana ALWINA pod adresem pana Rafała HASA są zasadne i nic nie usprawiedliwia karygodnego postępowania R. HASA.
4. Sąd Polubowny w składzie: przewodniczący – prof. dr hab. Piotr NIEZGODZIŃSKI, członkowie: dr hab. Stanisław BURDAJEWICZ, dr hab. Jerzy M. GUTOWSKI, prof. dr hab. Zofia MICHALSKA i prof. dr hab. Małgorzata SKRZYPCZYŃSKA, podjął jednomyślną decyzję o **wykluczeniu pana Rafała HASA z szeregu członków Polskiego Towarzystwa Entomologicznego za karygodne i niemoralne postępowanie oraz opublikowanie tej informacji na łamach „Wiadomości Entomologicznych”**.

Przewodniczący Sądu Polubownego
prof. dr hab. PIOTR NIEZGODZIŃSKI

II Krajowe Seminarium Polskich Karabidologów, Kielce, 24–25 maja 1996

W dniach 24 i 25 maja 1996 r. odbyło się II Krajowe Seminarium Polskich Karabidologów. Organizatorami Seminarium byli prof. dr hab. A. LEŚNIAK i dr S. HURUK z Zakładu Zoologii Instytutu Biologii WSP w Kielcach. Miejscem spotkania w pierwszym dniu był wspomniany Zakład Zoologii. W drugim dniu odbyła się wycieczka po terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego.

Tematyką Seminarium była prezentacja problematyki badawczej uczestników, aktualnie zakończone, prowadzone, bądź rozpoczęte badania nad *Carabidae*.

W spotkaniu wzięło udział 17 uczestników reprezentujących następujące ośrodki naukowe: Daugavpils Pedagogical University – Łotwa, SGGW – Warszawa, WSP – Kraków, WSRP – Siedlce, AR – Kraków, IV LO – Kielce, WSP – Kielce.

Otwarcia spotkania dokonał dr S. HURUK w zastępstwie nieobecnego z powodu choroby prof. A. LEŚNIAKA. Powitał on zebranych, życzył owocnej dyskusji, miłej atmosfery i przyjemnych wspomnień z pobytu w Górach Świętokrzyskich. Następnie dr HURUK przedstawił sprawy organizacyjne i przekazał prowadzenie seminarium prof. J. SZYSZKO, który stwierdził, że spotkania tego typu integrują karabidologów Polski, są również znakomitą okazją do wymiany informacji i doświadczeń z zakresu badań własnych nad biegaczowatymi. Prof. SZYSZKO zachęcał również do uczestnictwa w międzynarodowych zjazdach karabidologicznych.

Następnie kolejni uczestnicy prezentowali problematykę swoich badań.

- mgr A. HURUK z WSP w Kielcach przedstawiła wstępne wyniki pracy doktorskiej pt.: „Studium ekologiczno-porównawcze nad zgrupowaniami biegaczowatych (*Carabidae*, *Coleoptera*) w Leśnictwie Chełmowa Góra, Świętokrzyskiego Parku Narodowego”.
- dr A. BARSEVSKIS DPU z Łotwy przedstawił stan poznania biegaczowatych Łotwy. Wszyscy obecni otrzymali jego najnowszą pracę z 1996 r. pt. „The check – list of the *Coleoptera*: *Carabidae* of the fauna of Latvia”.
- mgr A. GÓRZ z WSP w Krakowie omówił *Scarabaeidae* Ponidzia.
- prof. dr hab. A. LEŚNIAK WSP Kielce – działalność profesora pod jego nieobecność przedstawił dr S. HURUK, który poinformował, że badania profesora nad *Carabidae* obejmują trzy kierunki. Są to:
  - a) badania ekologiczno-faunistyczne terenów chronionych (obecnie obejmują one rezerwaty Cisów i Białe Ługi na kielecczyźnie oraz tereny przyłączone w 1996 r. do Świętokrzyskiego P. N.).
  - b) monitoring *Carabidae* polegający na ocenie stanu i dynamiki zmian *Carabidae*.
  - c) badania dotyczące zależności między biegaczowatymi a produktywnością pierwotną drzewostanów.
- dr S. HURUK z WSP w Kielcach poinformował, że od kilku lat prowadzi badania nad biegaczowatymi pól uprawnych. Prace terenowe trwały 4 lata (1990–93), obejmowały cztery typy gleb oraz łąki w zasięgu tych gleb. Powierzchnie rozmieszczone były na małych, kilkunastohektarowych polach w małych indywidualnych gospodarstwach rolnych, oraz na dużych wielohektarowych polach w PGR i spółdzielniach produkcyjnych. Materiał nie jest jeszcze całkowicie opracowany ze względu na dużą jego obfitość. Wstępnie stwierdzono zaskakująco dużą liczbę i liczebność gatunków na polach. Stwierdzono duże zróżnicowanie biegaczowatych w zależności od typu gleby i wielkości pola. Omawianie innych zależności jest jeszcze przedwczesne.
- mgr J. SKŁODOWSKI z SGGW, dokonał podsumowania swego dorobku naukowego w zakresie 7-letnich badań w 10-letnim młodniku sosnowym.
- prof. dr hab. J. SZYSZKO z SGGW przedstawił niektóre aspekty proekologicznego zagospodarowania lasów na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Pile na podstawie wieloletnich badań nad biegaczowatymi w tym rejonie.
- mgr T. WOJAS z AR w Krakowie przedstawił założenia oraz wyniki swej pracy dotyczącej biegaczowatych Gorców.

W spotkaniu brali również udział magistranci z SGGW, WSP w Krakowie i WSP w Kielcach. Referowali oni tematykę swoich prac magisterskich dotyczących biegaczowatych.

Podsumowania spotkania dokonał prof. J. SZYSZKO. Stwierdził on, że prace nad biegaczowatymi Polski w różnych ośrodkach koncentrują się nad:

- ekologią i strukturą zgrupowań – Kielce,
- ekologicznymi zagadnieniami populacyjnymi – Warszawa,
- faunistyką – Kraków.

Symposium, które trwało dwa dni przebiegało w miłej i serdecznej atmosferze, i choć zabrakło profesorów: J. PAWŁOWSKIEGO, L. GRUMA, i A. LEŚNIAKA, było doskonałą okazją do wzajemnej prezentacji swoich zainteresowań i wymiany doświadczeń.

Następne III Seminarium Polskich Karabidologów zaplanowano za 2 lata w Krakowie, bądź znowu w Kielcach.

ALICJA HURUK, Kielce

fie i wykresy należy znakować liczbami arabskimi, a ich detale literami, natomiast tabele liczbami rzymskimi. Objaśnienia rycin należy zamieścić oddzielnie, a objaśnienia tabel łącznie z nimi, w języku polskim i angielskim.

- W wykazie piśmiennictwa należy uwzględniać wyłącznie pozycje cytowane w tekście pracy. Wykaz ten powinien być zestawiony według alfabetycznego porządku nazwisk autorów, z podaniem nazwiska i inicjałów imion, roku wydania, pełnego tytułu pracy, skróconego tytułu wydawnictwa, miejsca wydania (w przypadku wydawnictw ciągłych nie będących czasopismami), tomu (ewentualnie także zeszytu) i liczby pierwszej i ostatniej strony. Np.:

Marcinkowski H., 1984: Rzadkie gatunki motyli większych (*Macrolepidoptera*) z Gór Sowich. Pol. pismo ent., 54: 229-230.

Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J., 1985: Chrząszcze *Coleoptera* - *Buprestoidae*, *Elateroidea* i *Cantharoidea*. Katalog fauny Polski, Warszawa, XXIII, 10: 1-401.

Przy wydawnictwach zwartych należy podawać ponadto nazwę instytucji wydawniczej z jej siedzibą. Np.:

Jura C. (red.) 1988: *Biologia rozwoju owadów*. PWN, Warszawa. 250 ss.

W krótkich doniesieniach dopuszcza się jedynie niezbędne cytowania, zamieszczone w tekście wg skróconego wzoru:

Marcinkowski H., 1984: Pol. pismo ent., 54: 229-230.

- Transliterację z alfabetów niełacińskich należy przeprowadzić według Polskiej Normy, a stosowane skróty tytułów czasopism winny być zgodne z "World list of scientific periodicals".

- Do prac historiograficznych, przedstawiających sylwetki entomologów, należy dołączyć możliwie pełny wykaz ich publikacji z zakresu entomologii, a w treści tychże prac zaprezentować entomologiczną spuściznę materialną danego entomologa (zbiory, księgozbiór itp.) z podaniem jej aktualnych losów.

- W artykułach i doniesieniach (za wyjątkiem recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich) należy przy nazwach systematycznych rodzajów i gatunków cytowanych po raz pierwszy w pracy, umieszczać nazwiska (lub ich skróty) odpowiednich autorów (według zasad przyjętych w „Międzynarodowym Kodeksie Nomenklatury Zoologicznej”).

- Zaleca się:

- podawanie elementów daty w kolejności - dzień, miesiąc, rok, przy czym miesiące należy oznaczać liczbami rzymskimi (np. 25 IX 1989);

- podawanie przy nazwach stanowisk, oznaczeń kwadratów siatki UTM 10x10 km;

- W celu zapewnienia właściwego poziomu merytorycznego czasopisma, wszystkie artykuły (za wyjątkiem materiałów kronikarskich, recenzji, polemik itp.) przed przyjęciem do druku są recenzowane przez specjalistów z odpowiedniej dziedziny.

- Materiały do druku prosimy przysyłać pod adresem Redakcji. Do przesłanych materiałów należy dołączyć: adres korespondencyjny (z telefonem) oraz kserokopię dowodu uiszczenia opłat statutowych PTEnt. za rok bieżący (lub inny dokument potwierdzający ich uiszczenie).

- Autorzy artykułów otrzymują bezpłatnie 50 nadbittek. Autorzy krótkich doniesień i materiałów kronikarskich otrzymują nadbitki według każdorazowo ustalonego podziału, natomiast autorzy recenzji, polemik, sprostowań itp. nadbitki nie otrzymują.

„Wiadomości Entomologiczne” drukują odpłatnie ogłoszenia drobne i reklamy popularyzujące wyroby i usługi mające zastosowanie w szeroko pojętej działalności entomologicznej. Za treść ogłoszeń i reklam Redakcja nie odpowiada. W ogłoszeniach drobnych opłata wynosi 0,50 zł od znaku, natomiast opłata za reklamy ustalana jest każdorazowo na drodze umowy między reklamującym a Redakcją. Członkom Polskiego Towarzystwa Entomologicznego przysługuje 20% zniżka.

WARUNKI PRENUMERATY - SUBSCRIPTION ORDERS

PRENUMERATA KRAJOWA

- Prenumeratę krajową dla osób fizycznych nie będących członkami PTEnt. oraz osób prawnych prowadzi Biblioteka Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław. Wpłaty na rok 1997, w wysokości 15 zł., przyjmowane są na konto:
B. P. H. SA II O/Wrocław
Nr 10601682-001179-27000-520101
- Zamówienia hurtowe prosimy kierować pod adresem Redakcji. Przy zakupie powyżej 30 egzemplarzy udzielamy 20% rabatu.
- Prenumeratę dla członków PTEnt., z 20% zniżką, przyjmuje:
Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Entomologicznego,
ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław,
B. P. H. SA II O/ Wrocław, Nr 10601682-001179-27000-520101
- Sprzedaż pojedynczych numerów oraz subskrypcję na stałą dostawę prowadzą Oddziały ORPAN na terenie całego kraju.

FOREIGN SUBSCRIPTION

Subscription order and all payments should be adressed to:

Polskie Towarzystwo Entomologiczne,
Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, Poland.

Our account: N° 10204027-2596-270-1
is placed in: PKO Bank Państwowy, I O/Poznań, Poland.

Price: institutional - 30 \$, personal - 20 \$, single fascicles - 10 \$ each.